

WWW.UNILIB.RS

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 2.

У Новом Саду, 31. јануара 1913.

Год. VI.

САДРЖАЈ: Је ли ово уређење плате? — Кинематограф у просветној служби. — Психологија и питање о духу и телу. — Настава у читању с писањем. — Може ли прикривање наших махна послужити као средство нашем сталеником унапређењу? — Поцует на жељезници и на лађи. — Педагошки преглед: Школство у Лужичких Срба. — Учитељство: Скупштина учитељског удружења Бачко-Бодрошке жупаније. — Резолуције мађарских учитеља на великој скупштини у Будимпешти. — Из Школске Самоуправе: Нови законски предлог за уређење учитељских берива. — Преглед књига: *Válka národů balkánských ve světle pravdy*. — Белешке. — Књижевни оглас.

Је ли ово уређење плате?

Ко је ма и најповршније проучио законски пројекат о уређењу учитељске дотације, тај је морао доћи до тог уверења, да ће овим пројектом, који ће у скорој будућности постати законом, најбоље проћи држава, а поред ове издржаваоци школа појединих вероисповести, а то зато што је министар просвете узео за основу уређење учитељске дотационе уредбе, последњих 20 година, дакле од првог уређења учитељских берива које је спроведено 1893. године.

Према овоме, они учитељи који су почели учитељску службу и рад на просветном пољу пре 20—25 и 30 год. ти културни патници неће добити ни пребијене паре овом дотационом уредбом, јер су они награђени за пређашње време свога службовања, оним срамним минимумом од 600 К, који су морали да се таворе с дан у дан, издржавајући себе и породицу, а због слабе дотације, лаћати се онаке зараде, која ни у каквој вези није стајала са учитељским позивом.

Према овоме законском пројекту, свакоме таквом учитељу рачунаће се време службовања од последњих 20 година, а оно време које је пре 1893. год. провео у учитељској служби, то је што наши веле — бог да прости!

Како ће изгледати ти наши старији другови са овом дотационом уредбом,

ради карактеристике, навешћемо примере у периодичном времену, у коме би требало, да им према годинама службовања систематски и плата буде већа.

Последњим уређењем учитељске дотације XXVII. зак. чл. од 1907. учитељству су осигурани учитељски доплатци, који се овим законским пројектом укидају, те старије учитељство не може више ни помишљати на побољшање свог материјалног положаја. Ево примера. Један учитељ ужива у име плате, од црквене општине 1785 К, три петогодишња доплатака 500 К, у име школарине 75 К; свега 2360.

Према овом новом пројекту рачунало би му се време службовања од 1 окт. 1893. год. Дакле свега 19 год. учитељске службе, те би према томе дошао у плаћевни разред у онај степен, који за тај број година одређује 2000 К. Плате, дакле, имао би 360 К мање овим новим законом, него што ужива сад по постојећој дотацијоној уредби, а то сигурно зато што је већ пре 1893. год. пуних 10 година обарао своје здравље и скраћивао свој живот.

И после толиког низа година долази једна наказа, која се зове: „Нацрт учитељске дотације“ која ће хиљадама просветних раденика да збрише 10—15 година проведених у тешкој учитељској

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

служби, само зато, да ти просветни радници не буду награђени онако, каква би им награда принадлежала после 30 и више година учитељског рада.

А каквих ће још последица бити овом дотационом уредбом, то ће се видети док дође на ред у смислу овога пројекта и реформа учитељског миров. фонда. Је ли то правда, је ли то награда оним људима, који су оседели, који су пола века провели међу зидинама храма просвете, васпитајући народни подмладак?

Истина, да ових 360 К неће изгубити, јер ће се тај сувишак урачунати као лични доплатак (да не може тражити онај, који је предвиђен у законском пројекту за учитеље који служе више од 20 година) све дотле, док не дође време да пође у заслужени мир, или да прими вечну награду на небеси за добра дела своја учињена на земљи.

Али ће још горе стајати са својом платом 1. окт. 1913., коју ћемо изнети у цифрама па нека оне говоре.

Према старој дотационој уредби, 1. окт. 1913. год. била би следећа плата:

Од цркв. општине 1785 К, четири доплатака 600 К, одштета 75, лични доплатак 200 К; свега 2660, а према новом законском пројекту само 2000, дакле са 660 К мање него по старој дотационој уредби, а то с тога, што му само 20 год. рачунају, које је провео у учит. служби. Тај губитак остаје стално и ни с које се стране не даје надокнадити. Но ово још није све. После још пет година проведене учитељске службе, дакле 1. окт. 1918., био би на реду V. петогодишњи доплатак, који износи 200 К, те би те године 1. окт. по старом шк. закону, уживао следећу плату:

Од општине 1785 К, пет петогодишњих доплатака 800 К, лични доплатак 200 К, одштета 75; свега 2860 К. А по новом законском пројекту 2200 К, јер му се рачунају 24 год. учит. службе. Дакле за проведени 34 год. учит. службе имао би 2200 К или са 660 К мање него што би имао по старој дотационој уредби, а према томе толика би му свота била мања и у пензионом фонду, која је такође за сва времена изгубљена.

Са овим законским пројектом, знатно ће бити закинути наши старији учитељски другови, а ни млађе учитељство неће снаћи боља судба, кад је плата уређена на овој скроз вештачко-неправедној основи.

И сад питамо: У чему претћи опасности вероисповедним школама од ове дотационе уредбе? Чиме ће бити народ оштрећен?

Ако буде случаја, да по неки издржаваоци школа, додаду нешто млађим учитељима, из горе наведеног примера се види, да ће много, много више заштедити на учитељству, које је дужи низ година провело у учитељској служби.

То је награда за учитељеве труде! А где су ти пријатељи школе и учитељства, где је наша штампа, да у оваком критичном времену и она коју проговори у корист свога учитељства и да јавно жигосе неправду која му се наноси?! Не, нема је. Она је у овом питању нема! Добро је да се забележи. **Мл. Ђ.**

КИНЕМАТОГРАФ У ПРОСВЕТНОЈ СЛУЖБИ.

(Свршетак.)

Педагози се не чуде што кино има скоро магичну привлачну снагу за омладину. Вечите промене, вечито кретање, страшно и ново, запета радња кинослика са својим вијањем догађаја, узбуђене борбе и дивља насиља, баш су како треба по вољи ветровитој машти дечака. И тако они сатима седе пред таласастим платном и гутају жедно посматрана чуда.

У Немачкој има по местима полицијских наредба, које садрже прописе о дечјем посећивању кинематографа. У неким местима, па и провинцијама забрањено је деци млађој од 14 година, па и испод 16, да сами без родитеља или старијих посећују кинематограф; у неким опет местима, допуштено је само на нарочито удешеним приказима по подне, па и тада деци до 16 год. само уз родитеље. Од 30. јула 1910. г. постоји у Берлину наредба, да деца млађа од 14 година, после 9 сах. у вече ни уз ро-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

дигтеље не смеју ићи у кинематограф, а цензура уз сваки филм ставља ознаку да ли је и за децу или не. Али све то ништа не помаже, да деца не гледају оно што и старији могу гледати. Све ако је и власник позоришта човек, који ће имати обзира према свима тима захтевима у корист деце, он ће слабо што моћи учинити, јер ту много сметају произвађачи филмова. Сви поседници кинематографа, немају просечно ни један једини метар филма за сталну употребу по својој вољи. Сваки од њих добија цео „програм“, једанпут, двапут или највише трипут недељно, од неког завода за позајмљивање филмова и мора их по истеку рока одмах натраг послати, односно мењати новим материјалом, према томе имао он у публици децу или одрасле, не може друго приказивати него што му је послато. Једино што може по неки филм изоставити, ако држи да је неподесан за децу. Но за такве припреме обично нема времена, јер нова серија филмова већином стиже баш пред почетак представе. Тако су и ту прилике често јаче него и најлепши прописи власти.

Какав психички и физички утицај има кино на дете које га често походи? Да без телесне штете не може проћи, јасно је иако те штете нису увек тако велике као што је у погледојим случајевима истакнуто. Али је то права истина, да детету, нарочито варошком, ништа није потребније за здравље, од довољног кретања у игри на сунцу и ваздуху, у шуми и на ливади. И кад место тога дете сатима седи у тамном простору на предњим јефттинијим местима, где из малог одстојања блене у слике што трепте, то не може бити на здравље ни мишићима, ни плућима, а нарочито не очима. Лечници су поново константовали, да код слабије деце, бављење у кинематографу у вези са душевним напором и узбуђењем, изазива претерано надражење живчаног система и појачану циркулацију крви.

Но све те телесне штете мале су још према психичким и етичким последицама које се појаве у честих кино посетилаца. А све те последице једнаке су како код простих одраслих тако и код омладине

од 14—18 год., а тако и код деце. Веома опсежна литература у књигама, броширама и листовима, бави се последњих година изнашањем штетног утицаја гадне литературе. Психички утицаји тако вешто удешене кинодраме не могу се тачније и боље обележити, него кад се рекне, да: све, што је најгадније донела гадна литература, да је то све кинодрама четвороструко претекла. По садржају даје кинодрама баш оно исто што и најгора прљава литература: дивљу трку прекршаја за прекршајима, од једне до друге психичке и реалне немогућности, а уз то мало мелодраме која на естетски осећај утиче као средство за отварање. Све то четвороструко јако утиче на гледаоца, као на читаоца она гадна литература. И је ли за својих 20 филира у 3—4 часа науживао се у историјама које муче живце, то овде у кину ужива за исте новце, а за у пола толико времена скоро по туцета таквих догађаја: је ли морао у оној гадној свешцици прочитати три, четири, па и више страна шупљег текста, док је свога милог и чудесног јунака после прве вратоломије, стигао до друге, то овде у кину иде све једно за другим (јер сваки метер филма стаје једну марку и с тога овде баш у краткоћи комада лежи главно); је ли морао тамо читалац према описима аутора на основу сопствене маште, да себи представи израз лица, облик и кретање свога јунака и његове жртве, овде му стоји пред очима и поглед и победни гести таког чудотворца и бони изглед лица телесно или душевно измучене жртве. И што око види, то се упије у душу много дубље од слике у машти. А тајанствена помрчина што гледаоца окружује и моћ појимања магичном снагом сили пруженом утиску, појачава још даље утицај виђенога и ствара од њега дубоко зарезан доживљај. Ту не могу изостати јаки психички утицаји, а они, могу на укупно душевно појимање гледаоца утицати јаком поквареношћу. И како тек морају деловати на младе дечаке у пробуђеном пубертету, а нарочито на младе девојчице, сви они догађаји из ноћних кавана, који им се приказују отворено

и без икаквог устручавања. Неће ли ту осећај стида страдати у највећем степену, неће ли ту појам о љубави спасти на најнижи ниво. Неће ли бесмислене и протачке шале угушити сваки укус! Запета ту се опажа неизоставни, али и најхрђавији утицај честог посећивања кинематографа под данашњим приликама, што ће у сталном гледаоцу кинематографа утрнути прави естетски осећај. Са тих тачака мора о кинематографу изрицати свој суд, нарочито педагог. Оно што би могло бити одлично средство за народно образовање, извргло се до сад у најопаснијег непријатеља правог народног образовања. Ово сазнање мора позвати на посао све оне, који се интересују за питања васпитања и образовања, да најживље предузму средства за одбрану против тога. Потреба оваког покрета истакнута је већ много пута. Сада се већ очекује помоћ и од поштрене полицијске цензуре. Она би запета и могла много учинити, али њој за сад не достаје одређена законска подлога и с тога се према разним приликама разио извршује. Ово је унело много неодређености и у кругове директних киноинтересаната, да и они сами сад већ журно траже такав закон и једну правилно уређену цензуру. На овом је нешто учињено у Пруској са т. зв. предлогом „Мумм“ који је сабор усвојио 19. апр. 1912., којим кинопозоришта потпадају под привредна одређења, и тиме је постигнут први основ за државни кинозакон. Осим тога обвезали се својевољно неки власници у Штутгарту и потписали реверс, да ће платити једну општу казну од 500 М. за сваки случај, ако не би приказивали само оне филмове који су у Берлину или Минхену прешли полицијску цензуру; да неће дати приступа јавним приказима кинематографским особама испод 16 година, па ни у пратњи родитеља, него ће приређивати нарочите представе за децу, уз то неће правити рекламу дречећим плакатима. Така добровољна заштитна средства, која су већ и раније и у јачој мери уведена у Енглеској и другим земљама, свакојако треба радосно поздравити. Кад би се увела једна општа

цензура била би она пресудна и за продукцију филмова а тиме би већ било много добивено.

Но док тога не буде, педагози морају настојати свим могућим средствима да заштите омладину од те опасности, којој је изложена у садашњем кинематографу. За то има само једно употребљиво средство, а то је да свугде полиција забрани деци млађој од 14, још боље од 16 година да иду у кинематограф, а на место тога да се установе периодичне кино представе за ђаке. Таке полицијске мере већ негде и постоје. Теже од овога је извести оно друго у погледу периодичних приказа. Ова тешкоћа није у сликама, јер њих има већ доста из разних грана науке, али је велики недостатак у томе, што уз приказе нема живе речи, а како се у тим сликама приказују предмети којима треба објашњења, то сад изгледају таки прикази као путовање глувонемих кроз разна светска чуда. Много остаје гледаоцу неразумљиво, много што је вредно пажње остане не примећено. Пропратити то са две три речи није доста. Ту је свугде неизоставно потребна реч стручног педагога, ако нећемо да ствар пређе у досаду. Али ко да говори ту реч? И ту има тешкоће. Неки великоварошки кинематографи имају своје нарочите рецитаторе, који све те драме опширно пропраћају. Таки тумачи ипсу подесни за ђачке представе. Ко би дакле други био подесан за тај посао, него учитељ. У толико пре што је ту посредни знатна задаћа васпитања и образовања. За овај посао требало би уредити у учитељским удружењима одборе који би у своје руке узели таке приказе. У Немачкој има тог већ на неким местима. Сваки издавач филма морао би уз поучан филм издати исцрпна штампана упутства која би написали најпозванији стручњаци. Ти текстови служили би одборима као подлога за умено објашњење при приказима слика.

Друга велика задаћа тих одбора била би, избор слика и склапање програма, а то би морало бити у споразуму са председницима кинематографа и полицијском власти. Но долази још једна тешкоћа,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

како да се набаве одабрани филмови. Нови филмови су врло скупи; они стају (један метар просечно 1 М) 150, 200, 400, 800, 1000 и више марака по комаду. Они би се исплатили само тако када би се могли на много места употребити, а за сад се набављају само из појединих завода за позајмицу. Ови, опет, заводи разашли су само ограничене седмичне програме у којима има 90—95% драма. Поједини нарочити филмови добивају се врло тешко, баш за одређени дан и по повољној цени, а из њих се не може ни саставити један комплетан програм који би био довољан за један приказ. Пре него што би се, дакле, уредило приређивање по мањим местима таквих представа, морало би се решити питање о набавци филмова. То решење зависи од тога колико би био организован круг места у којима би се прикази могли изводити. У Берлину је основало друштво за ширење народне просвете, одбор за народну и школску кинематографију. Председник је томе одбору учитељ Ј. Теewс, главни секретар номенутог друштва. Поменути одбор издао је летос позив свима већим учитељским удружењима у Немачкој да оснивају одборе за кинематографе. Немци се надају, да ће учитељи то прихватити на све стране. Тако ће узети тај посао веште руке и направити досадашње прилике у томе, да ће од кинематографа место непријатеља омладине, постати њен највећи пријатељ.

„Archiv für Pädagogik“, 1. Teil.

*

После приказа како стоји ствар с кинематографом у Немаца, остаје нам да кажемо неколико речи о томе у нашим приликама.

И у нас се по већим местима појављују кинематографи, али са оним истим прљавштинама које и Немци сматрају за једно велико зло. За нас ће то бити још веће зло, особито ако се усели у наш сеоски свет.

Српско учитељство је већ увидело потребу поуке живом речи, а уз слику била би та поука још много кориснија. Новосадски ерески учитељски збор го-

дине 1906. донео је у главним потезима нацрт једне основе по којој би се имала удесити подробнија предавања за народ. Та предавања тек ће онда моћи постићи прави успех, кад буду извађана помоћу живих слика. Но учитељски зборови немају средства за така подухећа, а поједине општине тешко ће се решити да жртвују што на те ствари, сматрајући то као излишан раскош.

Матица Српска унела је у програм свога рада и рад на просвећивању народном, она би могла имати и средства да организује тај рад онако како треба. Она ће тих средстава и имати, док је пређу ове неочекиване непријатности, у које је дошла услед срамне пљачке. Тада ће Матица бити на првом месту позвана да поведе тај рад организујући га на правој основи. То ће се моћи смишљено спровести, и ако се за поуку народу и ђачкој омладини израде а) нацрт целог организованог рада, б) поједине гране предавања разраде у заокружене лекције вешто груписане и стилизоване, в) као помоћна средства набаве филмови и скиоптикони и помоћу њих изводе предавања, г) у Матници организује средиште тога рада са којим ће доћи у везу учитељи и учитељски зборови из појединих места и од Матице добивати на послугу готове апарате и предавања одштампана у довољном броју, како би се после предавања и у народ могла растурити.

Овај посао треба ће много подухетности и истрајна рада, али ће се дати красно извести и показати дивна успеха, који се сада једва може замислити.

М.

У свакој настави ради се око тога, да се разликује важно од неважног, потребно од излишног, стално од случајног, право од привидног. Ова фина вештина у разликовању је тајна образованог.
А. Волф.

Шулмајстер зна све, учини све „јасним“, очисти све моралин киселином, преброди све дубине и продре у све тајне, он набада истине на пчиоде као лептирине и означи их етикатама.
А. Волф.

❖ Купујте српске школске жигице. ❖

ПСИХОЛОГИЈА И ПИТАЊЕ О ДУХУ И ТЕЛУ.

Од

ГАБР. КОМПЕЗРЕА.

Превео

ВАСА СТАЈИЋ.

ЗАКЉУЧЦИ ПСИХОЛОГИЈЕ. — ТЕЛО И ДУХ.

Рационална психологија. — Спиритуализам и материализам. — Дуализам људске природе. — Сведочење свести. — Разлика међу психолошким и физиолошким феноменима. — Противречни атрибути материје и мисли. — Јединство духа. — Истоветност духа. — Душа је сила. — Приговори материјалиста. — Општи приговори. — Односи између мозга и мисли. — Критика ових приговора. — Замењивање једног дела мозга другим. — Шта је то материја?

Рационална психологија. — Питање о егзистенцији душе, то јест о принципу материјалном, различитом и независном од тела, не спада у област емпиријске психологије; оно спада у рационалну психологију, у метафизику, једном речју емпиријска психологија само описује сукцесивне чињенице; она може, пошто је само оруђе посматрања, да описује, набраја, класификује феномене; она не може да се непосредно дигне до онога што је Кант назвао *нуменом*^{*}, то јест принципа виши и неприступачан искуству, душа која је супстанција и узрок мисли.

Не хотећи изићи из оквира овог уџбеника, ипак је потребно да, на завршетку, поставимо питање о спиритуализму и материализму, то јест о двама великим доктринама које дају противна решења проблему о мисленом принципу, од којих га једно одваја од тела, а друге га замењују с телом.

Спиритуализам и материализам. — Одиста су одувек, у филозофским школама, стојале једна другој насупротив две противне хипотезе. Прва се позива на крупна имена Платона, Аристотела, Декарта, Лајбница, Канта, итд.; она призива сведочење религије, она је нарочито веровање светине, опћег мишљења. Друга има за свој углед да захвали Холбалу,^{*} Хелвениусу,^{*} филозофима XVIII. века уопште, а нарочито модерним физиолозима које је искључиво проучавање мозга често навело да поричу егзистенцију душе.

Дуалитет људске природе. — Неоспорно је да нас природан инстинкт упућује да признамо дуалитет нашег бића. Одувек су људи спонтано веровали у разлику међу физичким и психичким. С једне стране, они се осећају приковати за материју; са друге стране, они теже за оним што је бескрајно, идеално, за нематеријалним светом.

„Шта је то душа?“ питало је неко дете своју матер. И одговарајући само, додало је: „Ја сам нашао: ја те волим са душом!“

Од овог дуалитета нашег бића, од ових противних и чак противречних тежња, човек

је био природно наведен да закључи како у у њему заједно егзистирају два принципа, дух и тело.

Сведочење свести. — За оправдање овог разликовања рефлективна мисао држи да је нашла чврст ослонац у свести. Свест би, по Декарту и филозофима његове школе, непосредно откривала егзистенцију душе.

„Из самога тога што ја поуздано сазнајем да егзистирам, и да ипак не опајам да би ма која друга ствар могла припадати мојој природи или моме бићу, сем што сам ја ствар која мисли, ја сасвим добро закључујем да моје биће састоји само у томе што сам ја ствар која мисли, или супстанција чије цело биће или природа јесте само мишљење.

„Па и ако ја можда, или управо поуздано, као што сам малопре рекао, имам тело с којим сам присно спојен, ипак, зато што ја с једне стране имам јасну и разговетну идеју о себи самом, да сам само ствар која мисли и непросторна, и што са друге стране имам разговетну идеју о телу, да је само ствар просторна и која не мисли, поуздано је да сам ја, то јест моја душа, по којој сам ја оно што јесам, потпуно и у истину различита од мог тела и да ова може бити и егзистирати без њега.“ (1)

Декарту је дакле душа била разумљивија, њу му је било лакше сазнати него тело.

Али је врло лако одговорити му да тело, чију не-егзистенцију, он у хипотези допушта, не престаје егзистирати зато што се њему допало да претпостави његову не-егзистенцију. Разлика у свести о двама идејама, о идеји тела и идеји душе, не значи реалну подвојеност обеју егзистенција. Залуду Декарт тврди да је суштина његова бића једноставно што он мисли; то је, од његове стране, чист појам који не укида реалну чињеницу да, наиме, тело увек прати нашу мисао и егзистира са њом.

Разлика међу психолошким и физиолошким феноменима. — Треба дакле одбацити картезијански разлог као који не вреди и тражити другде, ако је могуће законити темељ спиритуалистичких веровања. Да ли ће разлика међу психолошким и физиолошким феноменима код које се нећемо више задржавати (Видите *Лекцију I*), бити довољна да се постигне ова сврха?

Свакако се ова два реда феномена дубоко разликују: једни су непосредно обасјани свешћу, а други утонули у ноћи несвеснога. Али, да ли је слободно из разлике међу двама нивоима феномена закључити да су различити узроци који их производе? Шта да се одговори материјалистима који ће нам рећи: „Без сумње, свест је друго нешто него несвесно кретање делића код материје, него телесно треперење можданих молекула; али је она њихова последица, она од њих зависи; зар не видимо свакодневно, у преображајима материје, сукцесију врло различитих феномена, који су ипак потекли из једнога и истог принципа? Зар се кретање не преображава у свет-

(1) Descartes, sixième méditation.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

лост, у топлоту? Зашто се кретање не би преобразило у мисао?“

Противречни атрибути материје и мисли. — Једини јак разлог који се може изнети против материјалиста, јесте тај што психолошки и физиолошки феномени нису само различни, него противречни. Постоји апсолутна противречност међу атрибутима материје и атрибутима мисли.

Пошто је материја оно што ми појимамо да она јесте, скуп небројених и делићних молекула, изгледа немогуће да она буде принцип мисли, чију једноставност или јединство, па и истоветност нам свест открива.

Јединство духа. — Сви филозофи, од Платона и Аристотела до Канта и Кондијака, су констатовали *јединство* мисли. Интелектуалне радње састоје у својењу мноштва на јединство.

Судити значи ујединити више идеја. Закључивати значи ујединити више судова. Чињеница је неоспорна: какве закључке можемо из ње повући? Материја, будући битно делива, сложена из делова, не може бити, тврди се, принцип мисли, пошто је субјект мисли нужно један и једноставан.

Кондак је с нагласком и тачношћу истакао вредност овога доказа:

„Тело, каже он, у колико је спој делова, не може бити субјект мисли. У истину, хоћемо ли мисао разделити на све супстанције из којих је тело сложено? То, прво, неће бити могуће кад мисао буде само једина и недељива перцепција; на другом месту, ту ће претпоставку требати одбацити и кад мисао буде образована из извесног броја перцепција. Нека буду А, В, С три супстанције које улазе у састав тела и деле се на три разне перцепције: ја питам где ће се учинити поређење. То неће бити у А, пошто не може поређивати перцепцију коју оно има с перцепцијом које оно нема. Из истог разлога, то неће бити ни у В, ни у С. Требаће дакле признати тачку састајања, супстанцију која би у исти мах била и једноставан, недељив субјект ових трију перцепција, различиту према томе од тела, једном речју душу.“ (1)

Истоветност духа. — Истог је рода онај разлог који се изводи из *личне истоветности*. У истину, и поред сталне покретљивости наших стања свести, ми сву ову сукцесију осећања и мисли везујемо за наше *Ја*. Истоветност нашег Ја је констатована памћењем које њу открива и које се у исти мах не би могло објаснити без истоветности: памћење очевидно претпоставља непрекидност једне исте egzистенције. Са друге стране, одговорност више не постоји, ако се не призна истоветност моралног субјекта. Ја само зато и данас одговарам за оно што сам учинио јуче, за оно што сам учинио пре годину дана, пре две године, што сам она иста личност.

Међутим, материја се непрестано мења и обнавља се у свим својим делићима. Дешава се непрекидна измена молекула између нашег тела и спољашњих тела. То је оно што физиолози називају *виштални вртлог*.

„У живим телима, рекао је Кивије, ни један молекул не остаје на месту: сви сукцесивно улазе и излазе; живот је непрекидан вртлог чији правац, ма колико да је живот сложен, остаје сталан, као што остаје стална и врта молекула који су понесени тим вртлогом, али не индивидуално исти молекули. Напротив садашња материја живог тела наскоро неће више бити у њему, а ипак је њој поверена на чување снага која ће приморати будућу материју да се креће у истом правцу као и она.“

Душа је сила. — Други један аргуменат спиритуалиста је у томе што инерцији материје, која је неспособна да се сама покрене, стављају на супрот спонтаност мисли која сама себе детерминисне.

„Сваки материјални молекул прима радњу и саопштава је другом молекулу, али је сам не производи. Сваки покрет је последица и преображај претходних покрета. Материја је инертна, то јест неспособна да сама измени своје стање: кад је у миру, она остаје у миру; кад је у кретању, остаје у кретању.“ (1)

Како да се онда замењује инертна материја с принципом људске воље и људске слободe?

Приговори материјалиста. — Материјалисти се позивају, нарочито у старим школама, па утицај што га на развиће мисли врши доба, старост, болест. Психичке способности расту с телесним силама, са њима опадају и гасе се; болест их успорава; наш дух је изложен утицају наступа грознице. Како онда неверовати, рекло се, у истоветност двеју сила које у свом развићу теку паралелно, које расту, мењају се, гасе заједно?

Сви се ови преговори везују за велики став о утицају физичкога на психичко. Не може се, у истину, порицати да наше интелектуалне функције великим делом зависе од стања нашег тела. Просвећени спиритуализам ни на који начин не пориче узајамни однос међу физичким и психичким. Још Босне је рекао: „Човек је једна једина и иста органска целина“. Али утицају физичкога на психичко, спиритуалисти с правом стављају на супрот низ обратних чињеница, које све нагињу да утврде утицај психичкога на физичко. Машта, страсти, воља, енергија карактера, реагују на здравље, на физиолошке функције, и сведоче тиме за egzистенцију психичке силе која се разликује од физичких сила, пошто она, у извесној мери, може да их подложи својој власти.

Из свега овога треба без сумње закључити да су тело и дух тесно спојени, да међу њима постоје дубоки односи и узајамна зависност; али би се прекорачиле дозвољене последице ових чињеница кад бисмо из њих хтели закључити да психичке способности потичу од физичких способности. „Све би то тако ишло, каже с правом Марион, и кад би тело било само пратилац и оруђе психичког живота у овом свету.“

Однос између мозга и мисли. — Доказивање савремених материјалиста се више никако не зауставља код опћих односа међу физичким

(1) Condillac, *Connaissance humaine*, part. I., chap. I.

и психичким животом; његово је тежиште скоро искључиво у присним односима између мозга и мисли.

Ево формуле те доктрине у свој њеној јасноћи:

„Сваког научњака упућује, ја мислим, логика, каже К. Фогт,^{*} на мисао да су све способности које ми разумевамо под именом душевних особина само функције мождане супстанције, и, ако позајим вулгарно поређење, да су ове мисли према мозгу од прилике у истом односу у ком је жуч према јетри и мокраћа према бубрезима“.

Мисао би дакле била функција и чак, према бруталном поређењу К. Фогта, „лучење мозга“.

Покушавајући да оправдају ову тврдњу, материјалисти се позивају на резултате анализе мозга. Они упозоравају да, прво, и сама егзистенција мисли има за услов егзистенцију мозга, и, затим, да развиће, ступањ мисли тачно одговара извесним начинима у стању мозга. Овде, додуше, избија разлика у мишљењима, и материјалисти се међу собом никако не слажу у способностима мозга које би биле принцип мишљења.

По једнима је то *тежина* мозга; по другима, *запремина*; по још другима, *хемијски састав* мозга: „Нема мисли без фосфора“; или још и сложеност, мање или више велика, *можданих вијуга*. (1) Још се позивало на *облик*, на температуру мождане материје, итд.

Критика ових приговора. — Свакако, нико неће тврдити да мозак није орган, оруђе мишљења. Исто онако, као што ми не видимо без очију, тако исто не можемо мислити без мозга. Исто онако, као што не видимо добро очима помућеним каквом било болешћу, каквом повредом, тако исто добро мислимо само са здравим мозгом, с мозгом чији састав остаје нормалан.

Али ћемо ми приметити, пре свега, да, у великом броју можданих услова и способности на које се они позивају, материјалисти и сами признају да им није пошло за руком да тачно одреде мождани принцип мисли. Ако се они позивају час на хемијски састав, час на тежину, на запремину, на сложеност вијуга, итд., то бива зато што, у истину, некуство пориче њихове апсолутне теорије у свакој тачци. Каже се, на пример, да треба имати мозак тежи него 1,500 грама, на да неко буде велик дух; а чињенице су, међутим, често у противречности с овом тврдњом. Истина јесте да је анализа мозга још непотпуна и нејасна у више него једном питању, и да наука није осветлила тајанствене функције овог тако деликатног и испреплетаног органа.

У осталом, све да се и дошло до тога да се споразумеју и тачно одреде односи међу мозгом и мишљењем, тиме би показали узаманост физиолошких и психичких феномена,

утврдило би се да је мозак један од услова за мисао; али се још не би доказало да је он и једини услов. Показало би се да интелигенција и сензибилитет не могу бити без мозга, исто као што музичар, уметник не може бити без каквог инструмента; а не би се доказало да је мозак управо узрок, принцип мисли. Признајмо, ако се иште, да спиритуалисти не могу, у корист егзистенције душе, навести ни један одлучан, позитиван и истински научан доказ; али ништа мање треба признати да ни материјалисти, да би доказали свој став, никако не располажу неоспорним доказима, доказима који унапред чине немогућ сваки приговор.

Замењивање једнога дела мозга другим. — Имајмо, у осталом, на уму да анализа мозга није увек тако повољна, као што они то кажу, за доктрину коју материјалисти заступају. Чињенице које они наводе за доказ често су противне њиховим теоријама.

„И ако разне интелектуалне радње престају, каже Ра-весаи,^{*} кад је мозак уништен или чак дубоко повређен, оне се опет врате, само ако живот и даље траје, после дужег или краћег времена, васпоставе. Ово је један од најважнијих резултата Флуранових^{*} експеримената. По тим експериментима, мождане хемисфере, које су највише развијени део главног нервног система, после неког времена буду замењене продуженом мождином, развијеним делом непосредно над кичменом мождином, а чија је нормална функција да служи за инстинктивне радње.

„Дакле, не само да се нашло као истина да је слаби један део мозга, строго узевши, довољан за све функције; него се нашло као истина да цео мозак може, у вишим функцијама које њему припадају, бити замењен деловима нервног система који, у нормалном и обичном стању, служе само за непосредно ниже функције. То значи да не проузрокује орган функцију, као што тврде материјалисти, него да функција, радња под извесним физичким околностима, подвргавају својој служби, себи присвајају орган“: (1)

Шта је то материја? — Из испитивања доказа које присталице материјализма наводе, излази да они ни из далека нису доказали истинитост своје теорије. Питање о егзистенцији душе, дакле, остаје нерешено питање, које нам наука никако не забрањује да решавамо у смислу наших природних тежња, нашег осећања, нашег веровања. Без сумње, ми изгледамо осуђени да не знамо природу принципа мишљења, да никад не дођемо бар до једног научног појма о овом принципу. Али зар ми не можемо: пренавши сад у нападање против материјалиста, упозорити њих на то да ни они немају никакве развојне идеје о материји? Мозак, кажете ви, није само услов за мисао, он је и њен узрок и супстанција! Али, шта је то мозак сам? Како га ми сазнајемо, ако не управо мишљењем. Нервна влакна и ћелице, што су они, напоелетку, ако не слике мишљења, појмови нашег духа? Онима који кажу: „Све је мате-

(1) Видите, о овој теми, изврну књигу Пола Жане-а: *le Cerveau et la Pensée*.

(1) F. Ravaisson, *Rapport sur la philosophie du XIX-e siècle*, p. 189.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

рија“, ми бисмо с правом могли одговорити, с више логике и поуздања: „Све је мисао!“ А онима који кажу: „Шта је то дух“? Ми одговарамо: „Шта је то материја?“

РЕЗИМЕ.

191. Питање о *егзистенцији душе* не спада у област емпиријске психологије; оно припада рационалној психологији, метафизици.

192. Одувек су се, у питању о природи мисаоног принципа, налазиле једна према другој две противречне доктрине: *спиритуализам* и *материјализам*.

193. Природан инстинкт нас упућује да признамо *дуалистичку природу*, заједничку егзистенцију *духа* и *тела*.

194. Сви докази спиритуалиста не воде до поузданих закључака: Декартово закључивање, основано на разлици између идеје о мисли и идеје о телу, никако не доказује да су дух и тело у стварности одвојени.

195. *Психолошки* и *физиолошки феномени* су дубоко различити; али је немогуће из разлике у дејствима закључити о подвојености узрока.

196. Више снаге има доказ који састоји у томе да се покаже *противречност* међу атрибутима материје и атрибутима мисли.

197. Материја је *делива*, *просторна*; а мисао претпоставља принцип *једноставан* и *неделив*.

198. Материја је *променљива*, она се у некој врсти виталног вртлога без престанка *обнавља*; дух остаје *истовештан*.

199. Материја је *инертна*: дух ради *спонтано* и *слободно*.

200. Докази материјалиста никако нису довољни да докажу да душа не постоји.

201. Узајамни однос међу физичким стањима и развићем духа доказује само толико, да мисао и материја *пужно* егзистирају једна са другом.

202. *Мозак* је без сумње *оруђе мисли*, али ништа не доказује да јој је он принцип.

203. Посебна сила мисаоног принципа се показује у чињеници да неки делови мозга могу да замене, као органи мисли, друге делове, ако су ови уиштени.

204. Материјалисти који кажу да не могу да појме шта је то дух, *немоћни* су и сами да *дефинишу* материју и да докажу њену егзистенцију.

Настава у читању с писањем.

(ЊЕНА ВАЖНОСТ И РАЗНА МИШЉЕЊА О ЊОЈ).

(Наставак.)

Писац ових редака, чинио је покушаје, узевши као основни методски поступак метод формалних речи лајпцишког система како су га усавршавали методичари после *Фогла*, по-

главито *Дитлајн* и највише га приближили мешовитом методу читања-писања, дакле познатом фонетичком методу,* но као увод прихваћен је поступак који је на основу *Круговог* метода (1767—1845.) усавршио Бертолд *Ошо* 1901., затим Вил. *Сивертс* у Хамбургу, свештеник *Ј. Шпајзер* у Валдхамбаху и учитељ *Хофман*, у Рапкау у Шлезији (види уз то Лангеову вокализациону методу у „Педаг. Варте“ 1910., бр. 14 и 15). Метод овај у уводу употребљен је само за упознавање самогласа, иначе је у толико примењен, што се при спремању за читање и писање деца упознају код појединих лакших сугласа, где се исти развијају т. ј. да ли су непчани, грлени, зубни, уснени и т. д. (Холандски систем).

У последње време покушао је то с успехом *Л. Ф. Гёбелбекер* у Констанцу спојивши све методе уједно. Овај поступак повољно су оценили многи угледни педагошки листови у Немачкој, а тако и признати стручњаци, између осталих и *Рајн*, *Салвирк*, *Полак* и др. Учитељ *Фус* му је замерио што се служи веома многим сликама. Но осим ових и *Холкам* је дошао на идеју да спаја методе, па и сам *Фелхнер*. Исто то заступа и *М. Валд* у својој расправи „О Буквару“.

Као помоћно средство за упознавање гласа код неких сугласа узет је још *Грисбајтлов* начин (од 1531. год.) који је према новијем покушају учитеља Карла Елвајна (*Oehlwein*), израдио пок. Мита Нешковић год. 1900. али је исти начин оцењен у нас као неподесан за учење свију гласова без разлике,** него му се вредност своди на употребу код неколицине подесних гласова. Ово би био т. зв. фонемичан метод али без примене мимике и без *Олеариусовог* и *Буновог* система да се облик слова боље меморира применом на неку ствар, дакле чист фонетички метод у правилном извођењу. Кад се све тачно прегледа, онда излази, да ово није никакав *нов начин*, и да нама у опште нов начин и не треба, него нам треба само да обновимо тачно извађање свег оног методског поступка, који је саставни део фонетичког метода.

2. Чисто изговарање гласа.

Већ напред је споменуто да се у данашњем методу при изналажењу гласа не поступа правилно. Та неправилност повлачи за собом другу неправилност која се огледа у изговарању дотичног гласа који се учи.

После скоро читавог века, од Гразера на

* Просто приближавање поменутог метода, повољно су оценили неки немачки методичари, но проучавање физиологије гласа прихватају сви који полазе стварним правцем, а *Холкам* је узео уз то у помоћ употребу животињских гласова, исто тако и *Гёбелбекер*.

** Види „Школ. Одј.“ год. 1901. бр. 8. и 9., стр. 102.

до данашњих дана, и после многоврсних покушаја омет методичари дођоше до тога, да дете треба поучити с физиолошког гледишта како му се звук од којег гласа развија и где се развија. Дакле не да учитељ каже детету: Ово је **м**! Реци: **м**! него да га упути како ће наместити усне и са тако наместеним уснама да пусти глас. Таким стварним поступком да само дете пусти глас **м** и да се у неки мах осведочи само на себи где се тај ствара. Тиме уједно да дође и до тог сазнања да се **м** не изговара као **мъ** дакле с неким пригласом, који се мора чути кад се **м** само, а са отворени усти изговара, него да је његов прави звук мумлање и да тек спојен са самогласом добија праву боју неког гласа а при затвореним уснама (то данас зову вокализационом методом). Фонетички метод сам по себи тражи то, али се у дугом низу година, а услед своје тешкоће, овај рад сасвим занемарио, те не само да се није у поступку сачувао колико толико фонетички облик, ма и у оном механичком приказу неког гласа, него се поново увукао мукли приглас њ уз сугласе, који је још владао у времену српцања и на основу тога занемареног стања има учитеља који се ту же да фонетички метод не ваља, јер се у раду методеком утиче тај приглас њ и своди фонетику на вајкадашње српцање.

Та тужба је оправдана, али не на фонетички метод, него на нетачну обраду при приказу, односно упућивању на приказ самога гласа.

Све те невоље са тим пригласима (ъ, њ), уз сугласе имали су од увек и западни методичари и имају и сада,* али они мало по мало долазе на прави пут и никако не криве фонетички метод за те неправилности, јер се дугим и темељним проучавањем осведочило „да при настави у читању мора бити хигијена говора у тесној вези са физиологијом“ (Херман Гуцман). С тога се у детета морају пробудити представе у том правцу. Али се при томе има пазити да се то изведе што лакшим начином, да се дете не премори. А чуло вида, слуха и пшпања, да се још пре уласка у учење читања извежба, а касније и опет да се усавршује при логичном читању“ (Гуцман). За овај посао потребно је да се деца напред упознају какву задаћу при изговарању појединих гласова имају: усне, зуби, нешце и језик. У овоме се не иде даље од најпотребнијих основа колико је доста за практичку страну.

Пошто су самогласи најглавнији гласови, то се њима прво и почиње. Исто тако заступају стручњаци и то становиште, да се и код сугласа одаберу они који имају трајнији звук, и ти да се прво уче на постепено за њима

они слабијег звука. Но како у овоме питању мора свакојако одлучивати и графички развитак писмена, то није могуће строго одржати ред онај који тражи физиолошка страна неког сугласа, него се мора колико је више могуће довести обоје у склад.

Све ово мора се с великом поступношћу изводити. Од увек се фонетичком методу давала предност с тога, што учење читања јако олакшава и тиме се много брже постигне вештина у читању. Но Гуцман вели: „да би ту предност означило као недостатак, кад то не би већ самим тим било ограничено, што је фонетички метод *чисто физиолошки и природан*. Опасност, пак, од брзог учења читања, избећи ће се тиме, ако се учење читања што је могуће лакше развија. Место тога, у неким школама је право утркивање у брзом учењу читања. А то није главно хоће ли што брже научити дете читати, него **како** ће научити“. У овом питању добро је рекао Грасман: „Ја не ценим неки пов метод по времену за које ће се тим методом научити читати, него га ценим по томе колико ће развијати и усавршавати душевну снагу децеју“. Ово је становиште цитирао и *Дистервег* као исправно. Херман Гуцман прихватио је то становиште поглавато баш с тога, „што се њиме негује са хигијенског гледишта физиолошка настава у читању“. *Алберт Гуцман* иде чак и даље и прихваћајући Грасманово становиште „сматра за један велики напредак, ако се дете које је пошло у школу, поштеди од учења читања за прво по године и ако се главна пажња обрати на неговање говора и снажење децијих душевних способности“, јер „неприродно је велики оп — да се деца уче читати пре него што знају правилно говорити у гласу и изговору, а око половине новодопле деце обично не уму правилно говорити“. Марк *Лобзин* утврдио је научним испитивањем помоћу тахистоскопа, да се тешкоће у говору морају потпуно савладати пре него што се деца почну бавити са тешкоћама у читању.

По овоме се види колико вреди она мађионичарска реклама, да се овим или оним методом може научити читати за шест недеља, месец дана или чак и за неколико дана! То утркивање није никакав педагошки успех, него би се пре могло назвати дидактичким материјализмом. Данас није сврха **брзо** учење читања, него разумно и природно, те по томе што боље олакшано и што штељесније.

Још једна је околност која нас упућује, да физиологију гласа што боље обрађујемо пре учења читања. При учењу читања избију доста дециј недостатци у говорном органу. На ово се већ одавна на западу усредередила јака пажња. У нас изгледа да тога и нема, или ако има оно у врло незнатном обиму. Обично се ту рачунају у нас само она

* У Француској још и данас влада српцање, а то понављено због буквице њихове, то Французи и сами признају (види Компјејре-а).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У деца, која нису у стању да искажу р или у опште јако шушљетају. Но велики је број оне деце, која имају у говору омањих неправилности а на које се чак и у школи ретко ко осврће. За пример наводимо да је само у једној школи где сам та опажања покушавао, од 40 деце 15 имало веће или мање неправилности у изговору, које се иначе обично пречују и не воде као неки недостатак којем треба поклонити посебне пажње. А о систематском исправљању тога, нико и не мисли.

Да дете — дакле — чисто искаже глас потребно је, да се уз припрему за читање обради с децом најпотребније из артикулације појединих гласова.

На први поглед изгледа да је за нас сасвим нешто ново ослањати прво учење читања на физиологију гласа, али сва је прилика да је некадањи шиклушки учитељ Адам Драгосављевић још 1825. год. на том основу израђивао буквар који је остао у рукопису. Како је у то доба у Јеку био Олвијев и Кругов рад,* који је по свој прилици нашао одзива и у аустријских школских практичара, изгледа да је и Драгосављевић био познат с тим методом. Овове спису није задаћа да о томе опширније расправља, али нам може служити на част да смо још пре 100 година имали учитеља Србина, који је упоредо ишао са савременом науком метода на западу и још сувише знао проникнути у њен значај у опште, а посебно оценити колико тај систем има важности по фонетику српске азбуке, која је ваљда најједноставнија од свију азбука, а са те особине и најодлучнија у раду оваке врсте.** Према свему томе рад А. Драгосављевића на букварској књижевности, важнији је и од самог рада Вуковог (јер Вук није полазио са овог научног принципа,*** него поводом своје једне посете у некој саксонској школи, запело му уво за практичну страну фонетичког метода).

(Наставиће се.)

МОЖЕ ЛИ ПРИКРИВАЊЕ НАШИХ МАХНА ПОСЛУЖИТИ КАО СРЕДСТВО НАШЕМ СТАЛЕШКОМ УНАПРЕЂЕЊУ?

(Одговор колеги Ђ. М.)

У погледу зборисања, ја и колега Ђ. М., заузимамо противна становишта. Главног виновника нераду наших зборова, колега не гледа у учитељу, него у другим факторима. Док ја учитељство кривим, на основу тог његовог становишта, противан је жигосању летаргије, јер мисли, да јој не може бити лек. Ја пак видим, да се забашуривањем ама баш ништа постигло није, а да се неће ни постићи, црним уверење из педагошке истине, да забашуривање и опраштање махна, не води добру.

Да ли сам пак добро урадио, што сам написао овај чланак у „Срп. Гласу“ остављам да пресуде они, који прочитају овај чланак, примедбе колеге М. на исти и ове моје редке.

Колега М. у почетку свог члапка наводи, да се не би на тај чланак осврнуо, да га је написао неучитељ, јер неучитеље при схватању важности школско-учитељских установа руководе скоро увек материјалистички поглед. Но пошто је овом приликом написао чланак учитељ и то на основу материјалистичког погледа, осврнуо се колега на моје писање. — Ја држим, да сваком приликом човек треба да гледа, прво: шта неко пише, па онда: ко пише. Неучитељство посматра рад наших зборова, види и оно да резултата нема, али ћути и плаћа, надајући се, да ће се

разумели становиште старих српских језикословаца, и не би им се толико чудили. Таким проучавањем јасније би нам било и то опажање, како нам се језик односно фонетика његова преливала док није дошла до овог ступња на којем је данас. Још би тада увидели и то, да је Вук као реформатор правошца имао на уму само практичну страну писма, а научну физиолошку страну говора није узимао у обзир, јер онда би морао буквицу израдити на основи већма комбинованој: то је онај момент за који ће језичари страног језика увек заштити, јер фонетика ни једног језика није тако проста и једноставна, као што је то хтео Вук да учини реформом у срп. правопису, с тога ће за све те стране језичаре непојмљив бити однос између наше физиолозије говора и писменце наше. За сад је нама тај однос сасвим природан, јер нисмо упућени да опажамо у њему неку разлику, али док се у нас буде више радило на проучавању физиолозије говора, опазиће се и у нас све јаче недостатци Вукове реформе. Разлику ту изгледаће у неколико та околност, што од примања Вукове реформе до данас, а и будуће, код нас школа помоћу реформисаног правошца утиче на говор односно физиолозију говора, а природан би развитак био сасвим обратан, да развитак физиолозије говора у народу утиче на правоше.

* Круг је рођ. 1771. † 1843. год. У свом поступку ишао је овим редом: I. вежбање у кретању органа; II. вежбање говорног органа, а.) развијање звука; б.) развијање артикулације.

Још вероватније је да је Драгосављевићу познат био метод Олвијев (* 1759. у Швајцарској † 1815. у Бечу). Олвије је поправљао Стефанијев метод гласања. Његов син Лудвик Олвије, сликар, довршио је и издао у Бечу очево дело: „Über die Urstoffe der menschlichen Sprache und die allgemeine Gesetze ihrer Verbindungen“. Wien, 1821.

Олвије је живео у Бечу неко време. У поступку методском радно је између осталог: пре читања по такту растварао речи на слокове и слокове на гласове и брижљиво обрађивао развијање свију гласова у говору.

** Види: Gramatika, Dr. T. Maretića.

*** Вредно би било и са чисто физиолошке стране говора проучити Вукову реформу, те можда би онда и

учитељство тргнути и почети радити, те да ће временом уложени новац донети и камате. Зар у овом случају не би била дужност рефлектовати нам, да је онај чланак написао неучитељ? Замерате мени, што ме је овом приликом руководио сам материјалистички поглед. Опростите, али ја видим, да грдна већина учитељства у овој ствари само тај поглед има пред собом, а за остале и не хаје. Па што замерате само ономе, који је то јавно изнео? Или желите ли, да верно и искрено изнесем рад нашег збора за ових 8 година како сам му ја чланом, да би доказао, да наше зборисање нема друге вредности, до оне, која је цифрама назначена? Немојте молим Вас! Доста сам казао и онако!

Колега М. оспорава моју тврдњу, да рад зборована не показује никаква резултата. Он тврди, да успех зборског рада просечно задовољава, узимајући у обзир наше прилике. Да је тако — камо среће! Али није тако! Ми учитељи признајемо један другом, да није тако. А и у нашем збору као и у другим зборовима, налазило се људи, који су отворено признали, да наш рад не задовољава. А признали сте и сами то у свом чланку. Ви тврдите, што нико не спори, да је старије учитељство радило, али пошто више власти — сем неких незнатнијих предлога — нису ништа усвојиле од тога рада, то је и услед тога настала летаргија у многих старијих и искуснијих радника. — Доста, данашње старије учитељство — сем вас 4—5 — ништа не ради, него нешто ради млађе учитељство, од кога опет по Вашим речима, тражити самопрегорне воље, иницијативе, великог одушевљења за овај рад, немогуће је — Радови наших вредних старијих учитеља нису акцентирани од стране власти, садање старије учитељство не ради, а млађе учитељство не уме да ради — на основу чега Ви тврдите колега, да успех просечно задовољава?

Прекоравате ме, што сам изнео на јавност наш нерад, кад ни у великом Немачком Удружењу, ни у Савезу Мађ. Учит. Друштвава, ни код Срп. Учит. Удружења у Србији није боље и саветујете, да са много више умерености изричемо суд о нама, у толико пре, што су те организације у много бољем положају и мање зависне од разних околности, него што је у нас случај. — Ако желимо да наше установе процветају 1.) не смемо уни-

рати очи у махне сличних установа и у њима гледати извине за наше махне, 2.) морамо према себи бити поштено строги. Зар би наше земљорадничке задруге напредовале, када би задругари сами себи кроз прсте гледали много што-шта и опраштали и када би се уз то тешили тиме, да није боље ни у швапским задругама? Теже прилике захтевају и јачи рад. Јачи рад пак, свесне раднике. Иначе је пропаст сигурна!

Наговештавате, да је тај чланак добро дошао оним сталезима, који иду за супремацијом над учитељима. То може да буде. Али од супремације других сталеза никако се не можемо спасти прикривањем махна својих, него озбиљним и смисљеним радом. Ако хоћемо да издржимо и одбијемо од себе напад других сталеза, никако нема смисла крпелинама сакривати труду подлогу нашу, него треба без лажног стида бацити напоље све оно што је трухло и слошки пропунти, да чврсту подлогу створимо сталезу својој. Ја држим, да ће нас сазнање, да и остали сталези знају слабе стране наше нагонити, да употребимо она средства, која нам се дају у сврху нашег јачања. То је био повод, да сам онај чланак послао „Срп. Гласу“.

Ви извињавате нашу летаргију тиме, што више власти нису усвајале елаборате и предлоге учит. зборована и што је скренута пажња више на унапређење сталешких интереса. Ни на крај памети ми није да браним власт! Али ја држим, да су донекле переспектовању рада зборована од стране власти криви били и зборови. У раду наших зборована нема системе! Наши зборови нису имали и немају једнаке дневне редове. Да су наши зборови у једно исто време расправљали једна иста питања и да су једнообразна решења сви зборови истодобно поднашали властима, онда би те власти у тим решењима гледале израз воље свог подручног учитељства и другачије би га респектовале, него кад један збор понаше у једној ствари решење, остали у опште нису ни расправљали о тим стварима, или су расправљали, али су донели опречна решења. — Борбе за сталешке интересе није ни било на српским зборовима. Или су биле на дневном реду и тако опасне теме? Дакле и опет жаловом зборисању је узрок: наша лењост.

Ово је доста лепо речено: „Сваки ће сталез исправљати своје погрешке у свом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

кругу и неће дати прилике непозванима да га по субјективном мишљењу једног свог члана оцењују шири кругови, а међу којима има и таквих кругова, који из сталешких интереса иду за супремацијом над учитељима“. — Али кад један сталез неће у току једне депешце да исправља своје погрешке у свом кругу, да ли је онда непоштено, ако поједини чланови и пред шире кругове изнесу у поштој намери, објективно стање свог сталеза? Или је можда поштено примати дневнице, ништа не радити и солидарно ћутати, да не би дали прилике ником, да нашим сталезом испира уста?

Нисам био члан ни турских, ни мађ., ни немачких учит. удружења. Како се тамо ради — не знам. Али сам био 5 година члан једног хрватског учит. удружења. Постао сам чланом од своје воље и посећивао сам га о свом, а не о народном трошку. (У Хрватској онда није било, а када ни сада нема, законом прописаних зборована, на које се иде о „народном трошку“). Па и ако се и оном зборисању имало што-шта приговорити, али се наше зборисању не може ни сравнити са оним. На састанцима хрв. учит. збора усавршавао сам се интелектуално, али на онима: не.

Ви разликујете две врсте зборисања: законом прописано зборисање, на које учитељи иду о народном трошку и на засебне учитељске организације, које полазе учитељи о свом трошку. Примећујете даље, да те две врсте зборисања не треба помешати и извести погрешне закључке, који се лако цуеу у свет а теже повуку и исправе. — А видите, ја држим, да код исправних људи, не може бити две врсте, зборисања. Исправни учитељи ће једнако зборисати и у својим учитељским организацијама и у законом прописаним зборовима. У случају, да ми почнемо радити у садашњим зборовима и да приметимо, да нам власт не да радити у оном правцу који ми држимо да је целисходан за школу и за нас, ми ћемо казати народу, да не даје ни 1/2 филера на те зборове, те ћемо — ако смо људи — основати засебне организације. — Но једно ме је изненадило! Поред тога што Ви од нашег зборисања не захтевате јаку исправност, напомињете, да је наша дужност да оне „који су трошили“ упућујемо на схватање користи нашег зборисања! Колега! Ја то не могу све

донде радити, до год наши зборови не почну озбиљно радити!

Но да завршим. — Да су немачки учитељи онако марно радили, као што ми радимо у нашим зборовима, никада не би Кеицгрец био славан за Немце, нити би после француско-пруског рата рекао Бизмарк оне знамените речи за учитеље. — Може ли прикривање наших махна послужити као средство сталешком унапређењу: пита и чека одговор и од осталих колега и колегиница?

Мол, 18. фебруара, 1913.

К. Замуровић,
учитељ.

*

Доносимо овај чланак колеге К. Замуровића, али се не можемо упустили у даљу дискусију с писцем, јер би она судећи, већ по овом његовом одговору, била бесплодна. Он сумарно негира баш све оно, што је у оцени тога питања најважније, а ми држимо да је требао баш то проучити много боље, па би у своме мишљењу био и много објективнији.

Б. М.

ПОПУСТ НА ЖЕЉЕЗНИЦИ И НА ЛАЂИ.

После дуготрајне молбе, пре две године је министар трговине одлуком од 23. маја 1910. г. бр. 33.980. наредио, да сви учитељи — без обзира на карактер школе — имају на држ. угарским жељезницама 50% попуста, приликом путовања. Државни учитељи имали су још пре попуст не само за себе већ и за чланове своје породице, те су и у овоме уживали веће погодности него ми. Сваки учитељ који има права да постане члан учитељског мировноског фонда може тражити „жељезничку неказницу“ (Igazolvány) на основу, које путује уз попуст од 50%. Када се тражи нова неказница онда се пошље за пету 3 К у у поштанским маркама у име трошкова. Овака „неказница“ важи за 5 година и у истој се налази и фотографија најновија која служи ради идентичности особе, дакле сваких пет година долази друга. На фотографију долази својеручан потпис. (С лица доле).

Пре него што би се послала молба управи држ. жељезница треба набавити од месних школ. власти сведоџбу легализовану од кр. држ. школ. надзорника. Пста треба да гласи: Kimutatás. A . . . . . a gör. kel. szerb elemi iskolában rendszeresített állást betöltő s nyugdíj

jogosultsággal bíró és a 33.980./910. számú keresked. miniszteri rendelet szerint arezképes igazolvány váltására jogosult tanító személyzetről (dolgozók névlistája).

Kelt . . . . . (p. h.) . . . . . isk. igazgató.
Ниже долази:

Záradék. Hogy nevezettek rendszeresített állást betöltő nyugdíj jogosultsággal bíró tanítók, hivatalosan bizonyítom.

Kelt . . . . . (p. h.) . . . . . kir. tanfelügyelő.

Овако потврђен акт од држ. школ. надзорништва прикључује се молби на управу држ. железница која овако изгледа: А. м. kir. államvasutak Tek. Igazgatóságának. Budapest. Az 1910. évi május hó 23-án kelt 33.980. számú keresk. miniszteri rendelet alapján alulírottak tisztelettel kérjük a Tekintetes Igazgatóságot, hogy jelen kérvényünkhöz mellékelt kimutatásban és megnevezett . . . . . iskolában rendszeresített állást betöltő és nyugdíj jogosultsággal bíró tanítók részére félárú jegy váltására jogosító arezképes igazolványt kiállítani sziveskedjék.

Kelt . . . . . Kiváló tisztelettel. (Доле потписи).

Исказница се мора сваке године у новембру или до 31. децембра послати управи држ. железница да се за идућу годину продужи, том приликом шаљу се исказнице са иском онаком потврдом од држ. школ. надзорништва као и први пут, и још за сваку исказницу по 2 круне у поштанским маркама за трошак. Пошто можемо доћи у тај положај да нам у то доба треба путовати, кад нам се исказница налази код управе — а тамо може и по читав месец да се задржи — то се за појединачно путовање можемо обратити најближем жељ. равнатељству (за Бачку и Срем у Суботицу, за Барању у Печуј, за Банат у Сегедин и Темешвар) молбом, без билега, у којој се значи пут који мислимо употребити и та молба је овака: Tek. Üzletvezetőség! . . . . . Hivatkozva az 1910. évi május hó 23-án kelt 33.980. számú keresk. min. rendelete alapján tisztelettel kérem a Tekintetes Üzletvezetőséget sziveskedjék kiállítani egyszeri utazásra . . . . . től, ... ig, szóló igazolványra mely érvényesítés céljából Budapestre a M. Á. V. igazgatóságához beküldetett. Kelt . . . . . Kiváló tisztelettel . . . . .

На основи ове молбе добијамо бланкету, коју тако исто можемо употребити као и исказницу.

Овакове молбе решава равнатељство врло брзо.

У случају да исказницу изгубимо, дужни смо то одмах управи жељезница јавити, па онда опет редовним путем нову тражити.

Дунавско паробродско доп. друштво већ даје учитељима и њиховој породици попушта, кад се за свако путовање путем молбе то тражи, а тај попуст се налази у томе: што имамо права да плативши III. кл. путујемо II. односно плативши II. путујемо I. класом. Од како имамо жељезничке исказнице од то доба за себе лично не морамо за горњи попуст тражити дозволу, већ се увек можемо легитимирати жељезничком исказницом. Молба се прави обична а уз њу се као прилог шаље потврда од месних шк. власти.

Мађ. Речко-Поморско д. д. даје нам права да уз жељ. исказницу путујемо уз 50% попушта на свима пругама поменутога друштва.

Осим овога даје исто друштво исти попуст и члановима учитељских породица, кад учитељи путем молбе траже то од управе овога друштва али само за појединачна путовања са означењем пруге и места од кога, до кога путујемо. Ово друштво даје попушта и приликом школ. излета и заједничког путовања. У горњим приликама потребно је начинити обичну молбу упућену на управу друштва (Budapest, V. Mária Valéria utca 11.)

Још јављам својим друговима, да је међу недржавним мађ. учитељима велика агитација, да нам се да при путовању жељезницом исти попуст, као и државним учитељима; исти захтев је већ од многих учит. скупштина одаслат мин. трговине, те нам остаје сада да чекамо, да нам се и тај захтев испуни, но познавајући како се учитељски захтеви свугде и свагда брзо испуњавају, надати се да ћемо у току времена, ако не ми оно они који после нас дођу, ипак и овај попуст добити.

Н.

Педагошки преглед.

Школство у Лужичких Срба. За последњих хиљаду година потципили су Немци својом надмоћју и понемчили Словенство од Висле до Одре. Тек незнатне жалосне остатке Словена налазимо још у западној Немачкој, у Хаповеранској. Али и ти остаци изумиру. Нај-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

западнији Словени, који су до сад сачували своју народност јесу Лужички Срби.

Лужица која је некад припадала Чешкој, сад је под владом два немачка краљевства, саског и пруског. Пруској припада Доња Лужица (6.840 km² са 401.300 становника) и део Горње Лужице (2.470 km² са 360.000 ст.). Остали део Лужице припада Саској. Због такве поделе, и прилике лужичког школства су разне. Може се рећи, да данас српске школе у правом смислу нема ни у пруском ни у саском делу Лужице. А што се још говори о српском школству, назив тај вреди у толико, што је српски језик још „трпљен“ на неким народним школама, као помоћни језик. Али и поред тог незнатног уступака од немачке стране, Лужички Срби живе у Саксонској у повољнијим приликама него у Пруској.

Саксонски школски закон од 1835. год. признао је Лужичким Србима матерњи језик и допустио, да се у српским школама учи наука о вери на српском језику. Год. 1848. поднели су Лужички Срби саксонском министарству молбу, у којој су тражили: 1. Равноправност српског и немачког језика у српским општинским школама, дакле, место немачке школе, српско-немачку или утраквистичку школу. 2. Уважање српског језика као обавезног предмета у гимназијама и учитељским семинарима у Лужици. 3. Практичку спрему будућих учитеља за наставу у школама оба језика.

На тај захтев наредила је влада још 1849. г. да се у општинске школе заведе настава у веронауци и читању на српском језику. Ово уређење остало је у снази и у новом школском закону од 1873. год. На основу тога учи се веронаука и читање на српском у оним местима где се на српском обавља богослужење. Но уз то се тражи да деца та знања задобију и на немачком језику. Тако деца уче читати и писати од почетка школе и српски и немачки. Сви остали предмети уче се на немачком језику.

Често бива да се на српске школе постављају учитељи Немци, који из личних побуда не уче децу српски читати и писати, него једино немачки. Тако је то било у последње доба у будишинском округу у српским селима Лупоји, Хусци, Хорним Вујезду, Хнашицама, Вослинку, Котецима, Котлици и у

Великој Дажници. Католички и евангелички Срби се оградиле против таког незаконитог поступка и тражили су од окружног школ. надзорника да то исправи. — Српске школске деце у Саксонској све је мање. Године 1884. било их је 6.852, 1894. год. 6.497., а 1904. тек 6.113. За 20 година смањно се број српске деце са 10 %!

Далеко неповољније су прилике у којима живе Лужичани у Пруској. Влада окрутно ставља отпор сваком развоју српске народности. Још је Фридрих Вилем I. издао год. 1714. и 1735. наредбе којима је строго наредио германизацију Лужичких Срба. Те наредбе типале се Срба у Котбусу, јер је цела остала лужичка земља спадала већ Саској.

До год. 1874. био је српски језик у школама трпљен. Али те године управа српских школа у Лехници поверена је била заклетом српском непријатељу Воск-у, и тада је почело окрутно прогањање српских школа. То је трајало до 1891. год. када је окружна управа у Лехници установила, да се на српским општинским школама имају сви предмети учити на српском језику осим рачуна. У пракси се то изиграло. Српски учитељи били су премештани на немачке школе, а немачки на српске. Таким поступцима онемогућило се спровођење тога наређења у пракси.

У Франкфурту на Одри са околином, куда спада део Дбње Лужице, радило се тако јако на германизацији Лужичких Срба, да је пруски министар просвете Bosse, разгледавши крајем 1899/1900. стање тамошњег школства изјавио „потпуну спокојност са свим што је видео и чуо, и позвао учитељство, да и у будуће ради у том духу као дотле“. То је онај министар који је гонно пољску омладину у Пруској Шлезии и у Познањкој због молитава на пољском језику.

Год. 1890. било је у Саксонској и у Пруској у свему 130 школа, на којима се од чести учили српским језиком, али и тај број се из године у годину смањује. При попису становништва те године било је Лужичких Срба 166.000; припадала је једна школа на 1200 Срба.

При таквом стању тамошње српске народне школе појмљиво је, да се на средњим школама влада уопште не стара о српском језику. У наставним основама за саске и пруске средње школе, нема о њему ни спомена. Али

студенти српски опет зато не заборављају свој матерњи језик и не престају га волети. Састају се у одређене часове мимо наставе и усавршавају се у њему. У евангеличком учитељском семинару у Будиншину предавао је српски језик проф. К. Б. Фидлер, у католичком семинару тога места био је учитељ српског језика све до своје смрти (1894.) познати лужички просветни радник Михаило Хорник. Лужички Срби, тежећи за вишим образовањем уче се или у Немачкој или на чешким великим школама у Прагу. Једино је на чешком свеучилишту била заведена катедра за лужичко-српски језик. Лектор је познати чешки словепофил А. Черни. Студенти Лужичани имају своја удружења: „Societas slavica Budis-sinensis“ основано 1839. год.; „Сербовка“ у Прагу; „Сорабиа“ у Лајпцигу; и „Влада“ у Будиншину. Сваке године приређују лужички студенти скуп „Hlowna skhadžowanka serbskeje studowaceje mlodziny“. Главна сврха свију Лужичких Срба је, да потпуно освоје свој матерњи језик, познавање српске књижевности и своје повеснице. Требало би, да њихова херојска љубав према Словенству нађе више помоћи у 150 милијуна Словенске браће, него што је то до сад било.

Ped. Rozledy.

Учитељство.

Скупштина учитељског удружења Бачко-Бодрошке жупаније. У недељу 9. фебр. о. г. држана је учитељска скупштина у свечаној дворници „Ловачког рога“ у Сомбору, на којој је био заступљен врло леп број учитеља обојега пола, а тако исто и преко очекивања, било је заступљено и српско народно учитељство — сва три среска учит. збора епархије бачке, који сви подједнако осећају оне неправде, које су им нанесене од стране министра просвете приликом уређења дотационе уредбе у Угарској.

Скупштину је отворио г. *Б. Пећени*, учитељ сомборски и председник учит. удружења, те је у кратким потезима изнео разлог сазиву данашње ванредне скупштинске седнице. Поздравља присутне чланове и госте учитеље без разлике вере и народности, као и бл. госп. Ј. Фараго, кр. држ. надзорника, као представника високе владе, који је у своме говору нагласно, да осећа бол и јаде учитељства и нада се да

ће се наћи пута и начина да се сапирају извесне потребе, те да ће та уредба код специјалне расправе бити уређена, како то захтевају интереси учитељства и отаџбине. Познаје подручно му учитељство, те моли, да при критиковању дотационе уредбе, пресуђује хладно и објективно, како би учитељство са чувало симпатије које грађанство гаји према своме учитељству.

После овога говора, *Фрања Деар*, реферисао је о повредама, које су нанесене државном, а *Стеван Греф*, вероисповедном учитељству, те су усвојене резолуције, како су их поједини референти предложили скупштини.

Овде ћемо навести само главније тачке, предложене резолуције, наиме: да се учитељство обојега пола уврсти у XI, X, и IX. плаћени разред, а после навршених 36 година учитељске службе у VIII. плаћени разред, а уз то да буду очувана сва права која су стечена пре ове уредбе, као што су петогодишњи, лични и породични доплатни.

Ђорђе Пилер, учитељ из Аде, реферисао је о учит. мировинској уредби, те је усвојено, да се смањи број службени година од 40 на 35, а после пет година учитељске службе да се рачуна 40% мировине од установљене своте оном учитељу, који би после тога времена постао неспособан за учитељски рад. Учитељске удовице после смрти свога мужа, да уживају 50% од постигнуте мировине.

О учитељској прагматици реферисао је учитељ *Стеван Шуберћ*, из Чоноње, који је заступао најнапреднија начела, на којима би требала да се оснива учитељска прагматика.

Алберћ Ломбош, учитељ сомборски, у дужем и родољубивом говору, допуно је поменуте резолуције тиме, из разлога, што висока влада и министар просвете, нису вољни да хонорирају учитељски рад онако, како то учитељство заслужује, то да и ово учитељство са свога данашњег састанка тражи, да се што пре уведе опште тајно бирачко право са гласањем по општинама, јер се нада да ће само тако састављени народни парламенат знати уважити и извршити учитељске оправдане жеље. Допуна ова усвојена је са свима против једног гласа.

Још нам је напоменути, да су на ову скупштину позвани и посланици бачке жупаније, али да ниједан није од њих дошао.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

К. Фернбах сенћански посланик, извинио се, да тога дана прати своју породицу у Швајцарску, међутим знало се позитивно да је био у месту.

Стеван Војнић и поп Ива Еветовић, извинили су свој изостанак, да су другим стварима заузети, а остали нису одговорили ништа.

Мл. Б.

Резолуције мађарских учитеља на великој скупштини у Будимпешти одржаној 23. фебр. по нов. кал. Предлог о уређењу учитељских плата изазвао је буру незадовољства у свима учитељским круговима. На скупштини одржаној у Будимпешти било је присутно преко 1600 учитеља разне категорије, који су заступали многе хиљаде учитеља разног језика и вере. После бурних протестних манифестација усвојене су ове резолуције:

Учитељство се ограђује против тога, да се такав предлог узакони.

Уређење учитељске дотације сматраће решеним само онда, кад се без разлике међу свима учитељима и учитељицама изједначе плате и друге разлике уклоне.

Да се учитељима узму у обзир све дослужене године службовања и при прелазном добу и да се поделе на три групе у XI., X. и IX. плаћевни разред као и држ. чиновници толике спреме, а у том правцу да се поступи и у даљем промакнућу на основу зак. од 1893. априла и 1904. јануара.

Учитељи на свима јавним школама општинским, вероисповедним, приватним да се у свему изједначе у дотацији са државнима. Да се законом установљени доплатци не уклањају, него и надаље продужују па и у случају промакнућа.

Школски управитељ може бити само учитељ, коме је главно занимање управа школе. Плата му се равна према броју учитељских снага. Промакнут може бити и у VIII. плаћевни разред.

Управитељски хонорари и постигнуте личне доплатци неактивних управитеља, учитеља и учитељица остају им на уживање кад би овим предлогом постигнуту плату добију.

Награда канторска не може бити мања од 600 К и важи као споредна зарада.

Учитељи траже да се урачунају и године службовања пре 1893.

Напредовање у плати може задржати само правоћна дисциплинарна осуда.

Учитељи неподељених школа имају 300 К доплата.

За умировљене и сирочад да се зајемчи пристојно издржавање.

Док се ове жеље не испуне да се учитељство стално бори за постизање тих тражбина.

Ове године 21. маја, 1914. маја 14. а затим 1915. и сваке даље године 1. маја, да учитељство одржи скупштину и на њој да се ничим другим не бави, него питањем о уређењу дотације.

Ове резолуције се сматрају за усвојене иако је политичка власт на крају распустила збор, не дозволивши да се усвоји и резолуција о агитацији за опште бирачко право.

Закон о уређењу дотације усвојен је у сабору 3. и 4. марта и покрај свег незадовољства учитељског.

*

Поводом овога, а и поводом чланка „Учитељска камата“ од 3. који је изашао у петом 8. броју „Срп. Гласа“, пише исти лист ово:

„Треба учитеље ослободити од побожних дужности, има (дописник 3.) и у том право, да може наш народ, бар у великој већини општина наплатити своје учитељство тако као што су и као што ће бити наплаћени учитељи на државним основним школама. Кад су могли Чивути, по неколико породица, издржавати школу и учитеља, а има таквих случајева и данас, зашто да не би могли читава села издржавати неколико школа и неколико учитеља. Само је тешко дати нашим учитељима веће плате, него што им одређује државно законодавство и веће, него што их имају по истом законодавству комуналне школе. Зато ће добро бити, ако скупштина учитељска усве у захтеву, да се не прави у плати разлика међу учитељима. Ко познаје психологију наших скупштинара знаће, зашто није добро да буду комуналне школе „јефтиније“ од вероисповедних.

Што г. З. тражи, да наш народ ослободи учитељство од неплаћених побожних дужности, на то имамо да приметимо, да је наш последњи Нар. Ц. Сабор то учинио у погледу најглавније и најтеже за учитељство такве дужности, појања у цркви. Али ето ни од те повелике олакшице нема учитељство никакве користи, јер влада није потврдила нашу учитељску дотацијону уредбу.

Не можемо ми извести никаквих већих поправака у нашем црквеном и школском животу, док не пође за руком изменити овај

несретни систем у државној управи. Оваком систему не требају добри учитељи, него добри мађаризатори и кортени. Зато натароши имају уз школовање, које траје колико и учитељско, за посао мањи од учитељског по пет и више пута толико прихода, колико имају учитељи.

Народ треба да поправи стање учитељско већ зато, да би се поправило стање наставе. Ми би, право имати своје школе са српским наставним језиком, морали много боље искоришћавати, него што је код нас случај. Наше би школе морале бити боље него државне, као што шака ердељских Саса има бољих економских и других школа него држава и држава пише своје питомце у њихове школе.

Наше учитељство морало би показати већи смисао за своје стручно усавршавање, него што га по опшеу учитељских зборова, какав је саставно баш г. З., имају. Разуме се, да ће ослобођењем од споредних дужности и бриге и за саму егзистенцију породице тај смисао сам по себи порастати. Што народ већма буде пазно своје учитељство, тим ће оно боље вршити своје дужности; што учитељство боље буде вршило своје дужности, тим ће народ јасније видети корист од школе и рађе за њу давати. Народ као јачи треба да започне, па ће остало ићи само од себе. А напредак школе је за нас оностране Србе животно питање, услов опстајања. Том најважнијем органу у нашем народном животу требало би из целине народног организма много више сокова и материјалних и духовних, него што га у ствари добива. Што је један народ малобројнији, треба да су му тим већма развијенији појединци. Што један народ има мање политичких права, боље му школе требају. Наша је насупина потреба, да нам деца толико знања понесу из основне школе, колико га имају саска и чивутска деца, која сврше основне школе.“

Из Школске Самоуправе.

Нови законски предлог за преуређење учитељских берива, ревизија мировинског закона и службени правилник.

Учитељско удружење, Бачке жупаније, сазвало је за 9. фебруар о. г. и одржало своју велику скупштину у Сомбору. На тој скуп-

штини, расправљани су горе постављени предмети и донесене одлуке.

У своје време, добио сам и ја позив на ту скупштину, те како су све те ствари и по наше учитељство питање живота, одлучим, да позовем седницу управног одбора нашег среза, што сам и учинио. Кад сам у тој седници изнео позив и дневни ред овога, чланови одбора одлучише, да и овај срез буде заступљен на тој скупштини са своја 2 изасланика, који ће тамошњем председнику предати извод записника ове одб. седнице, којим овосреско учитељство братски поздравља и потпомаже борбу својих другова и тамо донесене одлуке усваја.

Држим, да је поступак одборов коректан тим пре, што је председник као изасланик задржао право клаузуле у односу на такве делове одлука, које би ускраћивале право самоуправљања нашим школама.

На ту учитељску скупштину, отишао је са замен. председником и члан одбора Душан Ружић, а дођоше многи чланови, како нашег тако и осталих среских зборова.

Замен. председник ће по дужности у своје време затражити одобрење среског збора за овај поступак одбора, а дотле, да би сваки члан овога среза био на чисто о чему се тамо радило и, да ли је одбор овај смео те одлуке примити за своје, доносимо их у верном преводу, осим неких мање важних делова, који су већ и у нашој уредби предвиђени и пристају за данашње време.

Да не би у будуће одбор овај — с тога, што за оваке кораке нема мандата од збора, — морао седети скрштених руку и посматрати тешку борбу својих другова и сапатника, — држим, да би у првој среској зборској седници, требало ово питање средити и извести на чистину. Па, док то не буде, ево овде износим све те одлуке.

1. Одлука у погледу законског предлога за уређење плаћа:

1.) Нека се домовинско учитељство — без разлике, — подели у 3 плаћевна разреда у: XI., X. и IX. не дотичући се одвојена берива, која су му поједини издржаваоци и законни одобрили; породични доплатак, да се протегне и на веронспов. учитељство.

2.) Почетна плата од 1200 К нека се брише, а место ње, нека је XI. класа са 3

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

несретни систем у државној управи. Оваком систему не требају добри учитељи, него добри мађаризатори и кортени. Зато натароши имају уз школовање, које траје колико и учитељско, за посао мањи од учитељског по пет и више пута толико прихода, колико имају учитељи.

Народ треба да поправи стање учитељско већ зато, да би се поправило стање наставе. Ми би, право имати своје школе са српским наставним језиком, морали много боље искористићавати, него што је код нас случај. Наше би школе морале бити боље него државне, као што шака ердељских Саса има бољих економских и других школа него држава и држава пише своје питомце у њихове школе.

Наше учитељство морало би показати већи смисао за своје стручно усавршавање, него што га по опшеу учитељских зборова, какав је саставно баш г. З., имају. Разуме се, да ће ослобођењем од споредних дужности и бриге и за саму егзистенцију породице тај смисао сам по себи порастати. Што народ већма буде пазно своје учитељство, тим ће оно боље вршити своје дужности; што учитељство боље буде вршило своје дужности, тим ће народ јасније видети корист од школе и рађе за њу давати. Народ као јачи треба да започне, па ће остало ићи само од себе. А напредак школе је за нас оностране Србе животно питање, услов опстанка. Том најважнијем органу у нашем народном животу требало би из целине пародног организма много више сокова и материјалних и духовних, него што га у ствари добива. Што је један народ малобројници; треба да су му тим већма развијенији појединци. Што један народ има мање политичких права, боље му школе требају. Наша је пасушна потреба, да нам деца толико знања понесу из основне школе, колико га имају саска и чивутека деца, која сврше основне школе.“

Из Школске Самоуправе.

Нови законски предлог за преуређење учитељских берива, ревизија мировинског закона и службени правилник.

Учитељско удружење, Бачке жупаније, сазвало је за 9. фебруар о. г. и одржало своју велику скупштину у Сомбору. На тој скуп-

штини, расправљани су горе постављени предмети и донесене одлуке.

У своје време, добио сам и ја позив на ту скупштину, те како су све те ствари и по наше учитељство питање живота, одлучим, да позовем седницу управног одбора нашег среза, што сам и учинио. Кад сам у тој седници изнео позив и дневни ред овога, чланови одбора одлучише, да и овај срез буде заступљен на тој скупштини са своја 2 изасланика, који ће тамошњем председнику предати извод записника ове одб. седнице, којим овогредско учитељство братски поздравља и потпомаже борбу својих другова и тамо донесене одлуке усваја.

Држим, да је поступање одборов коректан тим пре, што је председник као изасланик задржао право клаузуле у односу на такве делове одлука, које би ускраћивале право самоуправљања нашим школама.

На ту учитељску скупштину, отишао је са замен. председником и члан одбора Душан Ружић, а дођоше многи чланови, како нашег тако и осталих среских зборова.

Замен. председник ће по дужности у своје време затражити одобрење среског збора за овај поступање одбора, а дотле, да би сваки члан овога среза био на чисто о чему се тамо радило и, да ли је одбор овај смео те одлуке примити за своје, доносимо их у верном преводу, осим неких мање важних делова, који су већ и у нашој уредби предвиђени и пристају за данашње време.

Да не би у будуће одбор овај — с тога, што за оваке кораке нема мандата од збора, — морао седети скрштених руку и посматрати тешку борбу својих другова и сапатника, — држим, да би у првој среској зборској седници, требало ово питање средити и извести на чистину. Па, док то не буде, ево овде износим све те одлуке.

1. Одлука у погледу законског предлога за уређење плаћа:

1.) Нека се домовинско учитељство — без разлике, — подели у 3 плаћевна разреда у: XI, X, и IX. не дотичући се одвојена берива, која су му поједини издржаваоци и законни одобрили; породични доплатак, да се протегне и на вероиспов. учитељство.

2.) Почетна плата од 1200 К нека се брише, а место ње, нека је XI. класа са 3

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

степена почетна, пошто се она плата сматра као награда већбеничка, што није нигде случај, где чиновник коначним оспособљењем ступа у звање.

3.) Промакнуће из класе у класу, да бива сваке 4. године.

4.) Станарина, да се одреди према дотичној класи, као што је и код државних.

5. Пошто је канторска дужност, сасвим одвојено занимање, да се награда за исту не узима у обзир плате, као што је то и код државних.

6.) Учитељице се имају равном мером награђивати.

7.) Промакнуће из једне класе у другу, да бива аутоматским путем.

8.) Да закон овај, ни једног учитеља не ускраћује у уживање плате тиме, што се они, који су пре 1893. 1. окт. већ служили, не узимају у обзир.

9.) Сва стечена права: петогодишњи, лични и породични доплатци и месне повластице, да остану у крепости, а да се након 36. год. службе, сзаком учитељу стави уживање плате, по VIII. класи.

10.) Тражи се засебна награда за прекобројне часове, која се има урачунати у мировину.

11.) Да се управитељима учитељима додели награда са правом урачунавања исте у мировину.

12.) Учитељство тражи и за забавице достојну награду.

II. Нацрт службеног правилника.

1.) У Мађарској, могу бити само јавне школе.

2.) Учитељ као јаван чиновник, има се у служби својој, сматрати званичним лицем.

3.) Учитељи су редовни или заменици.

4.) О сталности.

5.) Учитељице су истих права.

6.) О расписивању стечајева.

7.) О заклетви.

8.) Лично приказивање учитеља: привременост пре избора, — строго забрањено.

9.) Учитељ је обвезан радити 10 месеци, а недељно 25 часова.

Учитељ, за вршење других којих дужности — на пр. појачко-канторску — добија засебну награду, која му се не може урачунати у плату.

10.) Учитељ може вршити споредне дуж-

ности, које пристоје образовану човеку, школске власти, имају утецаја на учитељев приватан живот само у толико, у колико у томе правцу закон одређује.

11.) Вршење канторских дужности је споредно занимање.

12.) Школска настава у недељне дане престaje.

13.) О уживању политичких права.

14.) Оспособљење.

15.) Настава и наставни план.

16.) Награда управитељу.

17.) О надзору.

18.) Делокруг школ. одбора, или старатељства, односи се само на спољашње ствари.

19.) Правац и дух наставе, даје учитељски збор.

20.) Право главног надзора.

21.) Дисциплинарне ствари и чланство јупанијског удружења учитељског.

У дисциплинариим стварима суде учитељи, ради чега се има основати учитељски савет.

22.) Уређење учитељ. савета.

23.) Делокруг овога.

24.) Донашање пресуде и извршење ове.

25.) Губитак берива осуђеног учитеља, не може се односити на његову породицу.

26.) У местима, где је више учитеља, управитељ је званични члан општинског представништва, а где је један, тај је члан. Он је референт за школско васпитне ствари општине.

27.) Заменивање и привр. ослобађање од вршења дужности.

28.) О искључењу учитеља из збора.

29.) Одмах да се оснује болничка задруга учитељска, којој је сваки учитељ по дужности члан.

III. Ревизија мировинског закона.

1.) Године службовања, нека се рачунају од дана ступања у службу, без обзира на године старости тако, да учитељ након 35 година пуном платом одлази у мировину.

Приликом ступања свог у мировину, ма 1 годину дана провео у дотичном плаћевном разреду, право на мировину, има му се једним ступњем унапред рачунати.

Ко послужн све године, односно и даље службио буде, нека се умирови са титулом управитеља и прападајућом мировином.

2.) Учитељ добија после 5 година службе 40% од плате, а по томе до 35 година 20%.

Ко без своје кривице постане неспособан за службу, добија толику мировину, да може пристојно живети.

3.) Учитељ доприноси једном за свагда по 2% од заслужене му плате, сваке повишице. Годишњи редован принос, има се збирати.

У место тог приноса, плаћа издржавалац школе 4% од учитељеве плаће као годишњи принос у мировински фонд. (Ово одговара 12. тачки закон од 1875. XXXII. з. чл.)

4.) Нека се у мировину урачунава и стан, односно и накнада за овај: награда управитељска, за поновну школу, за шертску школу и за све споредне дужности, које учитељ буде вршио. На ове, плаћа учитељ 2—3% год. приноса у мировински фонд.

5.) Удова учитељева, добија 50% од заслужене мировине мужевљеве.

6.) Деца добијају по $\frac{1}{5}$ материне пристојбе, која не може бити већа од $\frac{3}{5}$.

Сирочад учитељска, добијају по $\frac{1}{5}$ очеве мировине за васпитање им.

Ову пристојбу уживају женска деца до 20 година, а мушка до 24.

7.) Блиски крвни сродници учитељеви, које је он издржавао, на пр. мати, сестра и т. д. добијају после смрти овога 30% од заслужене мировине.

8.) $\frac{1}{5}$ од мировине, уручује се члану породице, који сахрањује учитеља.

За пристојну сахрану учитеља нежељеног, ако нема никог блиског свога, стара се сам мировин. фонд.

9.) Жена и деца учитеља, кога дисципли. путем са звања удале, не губе права на мировину.

Закључни рачуни мировинског фонда, имају се сваком учитељу уручити; административним пословима истага, има у претеклној већини, учитељство запослено бити.

Мировински закон, има се сваке 10. године, а у случају потребе 5. год. на основу новог закључног рачуна новој ревизији подврћи.

10.) Сви до сад већ умировљени учитељи и њихове удове, добијају 25% додатка, на данашњу своју мировину.

У часу, када сам предавао извод записника нашег ср. збора, присутни чланови ср. Бечејског ср. збора, изјавише солидарност своју са овим збором.

Ж. Алексић,
зам. преде.

Преглед књига.

Válka národů balkánských ve světle pravdy.
Napsal M. Hajný. Cena 20 hal. Holéšov. 1913.
Knihotiskařský závod Zaorálka a Tučka.

Овај спис о рату балканских народа написао је наш добар познаник и учитељски друг Матија Хајни учитељ и школ. управитељ у Јанковицима у Моравској и председник Савеза словенских учитељских друштава у Аустрији.

Спис има два и по табака обичне осмине. У њему је братском симпатијом приказано кратко а јасно, велико дело Срба и Бугара за васкрс своје старе славе и величине и за исцедење петвековних тешких рана.

Разуме се да се у тако уском простору, не може много рећи и изнети, али је у приказаноме изнето оно што је најпотребније.

У уводу упознаје писац читаоца укратко са повесницом Балканског полуострва и са Словенима на њему. Затим говори о навали Турској у Европу, о паду српске и бугарске државе, паду Цариграда и по томе о страшном турском господству и злоупотреби своје надмоћности за дугих и предугих пет векова.

Износи утиске руског писца, Олега Вешчија, који је пре десетак година пропутовао Бугарску и Македонију, а затим приказује неиздржљиво песносно стање под турским и арнаутским зулумима, чега је била последица епохално дело за српску и бугарску повесницу: Рат за ослобођење потлачених и епохално дело за светску повесницу: Разорење османлијског царства у Европи и уништење оног оркана, који је некад свој Европи спремао самртну чашу.

Већи део овог списа бави се о Србима изnoseћи каква су мучења све подносили од Турака и Арнаута, и каквим су легендарним јуначким подвизима осветили Косово.

На крају књиге писац приказује Арнауте и Албанију.

Иако је спис у кратким потезима приказао ове епохалне догађаје на Балкану, он ће

добро послужити да упозна шире слојеве чешког народа са тим славним словенским делима.

Пријатељу и другу Хајнцу захвални смо на тој братској љубави.

Белешке.

Деоничари нове емисије учит. Д. Д. „Натошевић“ позивају се да уплате остале рате за своје деонице. Осма рата је за старе деоничаре К 3·50 по једној деоници, а за нове К 4·50 по деоници.

„Српски учитељски конвикт“ у Новом Саду примио је у фебруару о. г.: од високоблагор. г. *Лазара Дунђерског*, велепоседника у Новом Саду 1000 К прилога. — Од г. *Димитрија Марјановића*, равн. учитеља у Буковцу 10 К чланарине. — Од г. *Ђорђа Пејровића*, учитеља у Бремену 2 К уписнине у чланство. — Од г. *Сисоја Томића*, учитеља у Шиду 10 К чланарине. — Од г. дра *Миладина Свињарева*, лечника у Новом Саду 20 К чланарине. — Од г. *Сјанка Борића*, учитеља у Ледици 25 К чланарине. — Од г. *Васе П. Орешчанина*, равн. учитеља у Боботи 2 К уписнине и К 7·50 чланарине.

Читуља. *Сивева Пејровић*. Српска школа великокнижевска има да забележи у своју читуљу име свога бившег дугогодишњег ваљаног учитеља Стеву Петровића. Покојни Степа Петровић по свршетку учит. школе био је од нашег сабора као народни питомац изаслан у Немачку да проучава уређење тамошњих школа. После тога је учитељавао у Краљевцу у Банатској Црној Гори у темишварској епархији, а за тим је изабрат за учитеља у Вел. Кикинди. У Кикинди је прекидао учитељавање и био неке време општ. бележник, но после се вратио у учитељску службу, коју је отпостављао тачно и савесно све до последњег дана активне службе. У ваншколским стварима мало је узимао учешћа, али је зато развитак школских ствари с великим интересовањем пратио. У ваншколским часовима занимао се и вртарством, а неко време је управљао и школским вртом. Степа Петровић је живео и делао у школи у оном сретном добу, када је народ умео и хтео ценити са великим трудом скончани рад учитељев, онда је он

учитељавао, када народ није учитеља сматрао за терет, него му је тежки рад признавао и награђивао. Покој нека је души Стеве Петровића!

Колегама у пажњу. Због непотпуне учитељске организације многи учитељи, учитељице и забавиље морају много пута дуго времена да чекају, па и сами да путују у Будимпешту, да дознају стање ствари у погледу решења њихових молбеница или да моле и утичу да им се молба, послата министарству или другим претпостављеним властима, што пре реши. То из искуства говори *Szánkási János*, умировљени учитељ-управитељ будимпештански, у окружници упућеној учитељима, учитељицама и забавиљама. Да би у томе помогао колегама и колегицима, он нуди своје услуге свима онима којима треба обавештаја у погледу учитељског наименовања, премештања, примања у мировински фонд, личног доплатака, умировљења, примања на разне течајеве итд. Обавештаје о томе даје у најкраћем року. За одговор треба послати у маркама 45 фил. Budapest, VIII., Rákóczi út 71., I., 4.

Боцарићез Б. Уметнички Салон, Нови Сад, Јелисаветин трг 5. У интересу свих оних љубитеља, који желе да набаве, не само лепе него и дуготрајне слике, а нарочито у интересу српске цркве, која треба иконе и иконе и др., јављамо да Б. Б. Уметнички Салон прима израду свих сликарских радова, који се у њему израђују, не само уметнички него (што је за солидност рада најважније) и на строго научном темељу: пошто се у њему, без претходног испитивања анализом, не употребљавају фабричке боје онако како нам их фабрике спремају, што су услед конкуренције, махом *фалсификоване!* — После овога, по себи се разуме да такав рад не могу дати ни сваковрени вапсарски ипекуланти, ни они, који се сњима на штету необавештених црквених општина, на лицитацијама бесомучно натечу. Не могу дати за то, што су они невешти или недозрели, и не располажу ни најосновнијим познавањем материјалних потребних средстава, која треба да им за извођење једног солидног рада послуже. И то је узрок, на жалост, што у свима нашим црквама имамо довољно доказа, где сви можемо видети, како су за релативно кратко време, слике избледеле или поцрнеле, смежурале се, испуцале или се

љуште и опадају: док једна поле добра слика треба да траје барем 200 година. — За то што се до данас доста у томе правцу грешило по необавештености и саме наше интелигенције грешило се према нашим народним споменицима, веку, култури, напретку будућим нараштајима и историји — надамо се да ће у интересу српског напретка и угледа, наша интелигенција и народ хтети бар од сада поклонити Б. Б. Уметничком Салону сву своју пажњу и своје симпатије и тиме потпомоћи његов опстанак за српски и културан рад.

Проф. А. Боцарић.

Неће да служе за учитељску плату. Горњи листови доносе ову занимљиву белешку: У једној општини бихарске жупаније, која лежи на територијуму пространог спахилука грофа Ст. Тисе, општински служитељи говедар и свињар отказаше службу без икакве даље мотивације. Кад их је општинско общество позвало и запитало, зашто су оставили службу, одговорише, да се из 800 К колико су имали годишње плате — не може живети на данашњој скупоћи. Општинско поглаварство повисе им плату на 1000 К, но они одбише и то, мотивишући, да они неће служити за учитељску плату, те оцима општинским, не оста друго, већ им одреди 1200 К годишње плате. Треба ли овде коментара?

Мл. Ђ.

Школство у Албанији. „Učit. Tovariš“ пише: „Турска влада није поклањала нарочиту пажњу школству у Албанији. С тога су католички духовници стекли заслуге за образовање својих верних. Жупници су тамо и учитељи католичке деце. Родитељи мухамеданске деце врло се мало бришу за школовање свог подмлатка, с тога је у мухамеданским крајевима Албаније најмање шемених. Аустријска влада помаже школовање деце у Албанији; даје стипендије даровитијим арнауцким дечацима, да могу учити средње и више школе у Циелитави. Срби и Бугари су подигли више школа у Албанији и стално их помажу. Италија издржава у Скадру трговачко-техничку школу и мушку и женску основну школу и забавиште“.

Едисонов кинетофон. Одавно су чињени покушаји да се споји кинематограф са фонографом, али су покушаји остајали без успеха. Сад је Едисон решио то питање кинетофоном. Оба апарата и ако су одељена, спојени су електричном везом. Два огромна

апарата једне и друге врсте постављају се у дворницу да ухвате приказ неке игре у позоришту. При кинетофонској представи киноапарат се постави на галерију; кинематографске слике се приказују на платну, а за њима стоји фонограф, који је с киноапаратом електрички спојен. Искључена је свака забуна или нетачност. У Едисоновом позоришту у Њујорку ускоро ће се дати кинетофоничка представа опере „Фауста“ и „Трубадура“. Ако се тај покушај Едисонов усаврши учиниће велики преврат на пољу позоришне уметности. Држимо да ће овака усавршена справа много помоћи и настави у првом читању. Важност тако комбиноване справе по наставу првог читања и писања истакао је уредник овог листа још у „Шк. Одјеку“ 1901. год. бр. 8. и 9., стр. 102.

Врт за омладину подићи ће се у предграђу Нирнбергу у Немачкој за школску децу из разних варошких квартова. Нарочито за ону децу, чији родитељи због свога занимања по цео дан нису код куће. У том врту ће се деца бавити и баштованством под надзором старијих особа женских и мушких. Они који најлепше однегују своје леје, биће награђени.

Писање на машини уводи се као наставни предмет за мушке и женске у француским продужним школама. Министарство просвете доставило је у ту цел, у две школе писаће машине.

Угледну школску зграду изложиће лајпцишко учитељско друштво, на овогодишњој међународној изложби грађевина. Нацрт је већ готов; то ће бити модерна школска зграда са преко 30 разредних соба. Уз то ће бити дворана за телесно вежбање, школска кујна, купатило, ходник за шетњу, башта на крову и др. Нарочити одбор удружења опремиће поједина одељења те зграде тако, да то буде права узорна школа.

Разреди за покушај у елементарној настави основаће се и у Дразђанима, као што постоје и у Лајпцигу. У њима ће се настављати према основима школе рада. Разреди ће бројно бити исто тако велики, само ће три године бити под руководством једног истог учитеља. Прописано ће бити, да се наставна сврха има констатовати тек на крају трећег разреда. У погледу наставног плана и градива биће на широкој основи остављена учитељу слобода рада. Избор деце зависиће од

У споразума са родитељима. Потребна средства су одобрена.

Н И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А
Pelikan. Чувена творница сликарских боја, тушева, гума и др. сличних производа Günther Wagner у Бечу и ХанOVERу, издаје часописе Pelikan који се у првој линији бави свима питањима сликарске вештине. Учители, добре цртаче и оне који се баве сликарством нинимо пажљивим на производе ове творнице. Сви њени производи могу се добити и у нашој учитељској књижари „Натошевић“ у Новом Саду.

Књижевни оглас.

Димитрије Руварац уредник и издавач „Архива“ у Ср. Карловцима, јавља да ће и ове године издати „Архив“. Лист ће излазити у свескама по 6 табака и то свака три месеца по једна свеска, а стајаће на годину 6 К. Ко скупи пет претплатника добија лист бесплатно. Броширане примерке из 1911. и 1912. године даје за 9 К или 1911. год. за 3 К а 1912. за 6 К.

„Школски Гласник“ броширан за 1909., 1910 и 1911. може се добити à К 4.—.

П О З И В.

Поштовану господу чланове Учитељског Деоничарског Друштва „Натошевића“ у Новом Саду позивамо овим учтиво на

VI. РЕДОВНУ ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

која ће се одржати у Новом Саду у четвртак 14. (27.) марта 1913. год. у 10 сати пре подне у друштвеном локалу. (Ђурчијска улица број 26).*)

Д Н Е В Н И Р Е Д:

1. Оверење присутних чланова.
2. Извештај Упр. Одбора о друштвеном пословању у 1912. г., поднашање закључног рачуна за 1912. г. и извештај Надзорног Одбора.
3. Давање разрешнице Управном и Надзорном Одбору.
4. Предлог Управног Одбора о подели чистог добитка.
5. Извештај Упр. Одбора о новој емисији деоница.
6. Предлог Управног Одбора о измени друштвених правила поводом нове емисије деоница.
7. Избор 2 члана у Управни Одбор.
8. Избор Надзорног Одбора.
9. Предлог Управног Одбора о оснивању књиговезнице уз књижару и штампарију.
10. Евентуални предлози.
11. Избор одбора за оверење скупштинског записника.

У Новом Саду, 14. (27.) фебруара 1913. год.

Управни одбор.

*) Деоничари имају своје деонице депоновати на 8 дана пре скупштине у заводу „Натошевића“.

ЗАКЉУЧНИ РАЧУН

УЧИТЕЉСКОГ ДЕОНИЧАРСКОГ ДРУШТВА „НАТОШЕВИЋ“ У НОВОМ САДУ

ЗА ПОСЛОВНУ 1912. ГОДИНУ

Рачун изравнања 31. децембра 1912.

И М О В И Н А	К	п	К	п	Д У Г	К	п	К	п
НОВЧАНИ ПОСЛО:									
Благајница	627	73				50000			
Менице	51491	64			1000 ком. деонича по 50 круна усплата на нове деониче II. емисије до 31. дец. 1912.	19033	40		
Хартје од вредности	1000	—				1716	53		
Дужници	4610	70			Резервни фонд Привремени резервни фонд деоничара	7566	50		
Канцеларијски намештај	262	92			Улог на штедњу	80847	54		
Оснивачки трошкови део. II. емисије	300	—			Менице у реесконту	29447	51		
Заводска кућа	63907	46			Веровници	5315	86		
			122200	45	Преносна камата	123	60		
					Неисплаћени купони бр. 3.	82	50		
					Неисплаћени купони бр. 4.	115	—		
					Неисплаћени купони бр. 5.	167	50		
					Зајам на заводску кућу	42869	90		
					Резервни фонд куће	1300	—	238785	84
КЊИЖАРА:									
Имовина књижаре: књиге, музикалице, књиге употребљене, школ- ске страног издања и роба у радњи	130037	39	137159	73	Резервни фонд књижаре	19793	28		
остала разна актива књижаре	7122	34			Веровници књижаре	7770	99	27564	27
					ШТАМПАРИЈА:				
Имовина штампарије: слова, машине, калашета, хартија на стова- ришту, штампарски послови у раду, боја и разни дужници			42788	73	Резервни фонд штампарије	7078	66		
					Веровници штампарије	7333	40	14412	06
					Добитак новчаног посла:				
					Чист добитак за поделу у 1912. год.	4837	12		
					Добитак књижаре:				
					Чист добитак књижаре у 1912. г. (у емислу суштинске одлуке уноси се у резервни фонд књижаре)	9656	91		
					Добитак штампарије:				
					Чист добитак штампарије у 1912. г. (у емислу суштинске одлуке уноси се у резервни фонд штампарије)	6892	71	21386	74
			302148	91				302148	91

Рачун губитка и добитка 31. децембра 1912.

РАСХОДИ		К	п	К	п	ПРИХОДИ		К	п	К	п
НОВЧАНИ ПОСЛО:											
Камате:											
по уложима на штедњу	4185	33						3748	88		
на реесконтване менице	2728	24						109	54		
на привремени резервни фонд деоничара	361	20									
на укупне деонича II. емисије	293	38									
Трошкови:											
Принос на издатке заводске куће и админ. трошкови	3401	50									
Принос на чиновничке плате	805	—									
Државни порез и варошки прирез	1164	10						14158	59		
Порез на камату од улога на штедњу	418	53									
Преносне камате	123	60						829	30		
Описи од сумљивих потраживања	935	53									
" " канцеларијског намештаја	65	73						55	—		
КУПНИ РАСХОДИ У 1912. ГОДИНИ, (принос на издатке завод. куће, трошкови експедиције, плаће књижар, особљу, увез књига, камате на дуг новч. послу, порез и прирез, отписи, принос на плате чин. особљу, огрев, осветљење и т. д.)				14482	14						
КУПНИ РАСХОДИ У 1912. ГОДИНИ, (плаће слагачима, потрошена хартија, принос на издатке завод. куће, сеча и увез, потрошена боја, камате на дуг новч. послу, порез и прирез, отпис од слова, принос на чиновни. плате, админин. трошкови, огрев, осветљење и т. д.)										417	95
КУПНИ ПРИХОДИ У 1912. ГОДИНИ (брuto зарада на робн. огласи у календарима, касашкогто и др.)											19319
КУПНИ ПРИХОДИ У 1912. ГОДИНИ (брuto зарада, касашкогто и др.)											47860
ШТАМПАРИЈА:											
Добитак новчаног посла:											
чист добитак за поделу у 1912. години	4837	12									
Добитак књижаре:											
чист добитак књижаре у 1912. години (у смислу скупштинске одлуке уноси се у резервни фонд књижаре)	9656	91									
Добитак штампарије:											
чист добитак штампарије у 1912. год. (у смислу скупштинске одлуке уноси се у резервни фонд штампарије)	6892	71									
УКУПНИ ПРИХОДИ У 1912. ГОДИНИ											50663
УКУПНИ ПРИХОДИ У 1912. ГОДИНИ											117842
УКУПНИ ПРИХОДИ У 1912. ГОДИНИ											95

У **НОВОМ САДУ**, 31. децембра 1912.

БОКА МИХАЈЛОВИЋ
председник Управног Одбора.

УПРАВНИ ОДБОР:
МИЛАН КАЛУЂЕРСКИ
НАДЗОРНИ ОДБОР:
ДР. ВЕСЕЛИН ЂИСАЛОВИЋ председник.

АРКАДИЈЕ ВУКОВИЋ
благајник.

ЛАЗАР ВУКОТИЋ   **ДУШАН МОКИЋ**   **БОРЂЕ ГАЈИН**   **БОРЂЕ ШИЛИЋ**
ДР. ЖАРКО КОВАЧЕВИЋ

За књиговодство:
НИКОЛА АНТОКОВИЋ

КОНСТАНТИН ЈАНКОВИЋ   **ДУШАН РУЖИЋ**

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BG

Молимо да се при набављању робе по овим огласима позовете на „Школски Гласник“.

ОСНОВАНО 1830.

30 ОДЛИКОВАЊА

ПЕЛИКАН-БОЈЕ
ГИНТЕР ВАГНЕРОВЕ
УМЕТНИЧКЕ и КЕМИЈСКЕ
АКВАРЕЛ БОЈЕ,

по оценирвих стручњака недостижне су у погледу чистоте, јасности и употребе при мешању.

ГИНТЕР ВАГНЕРОВИ
ТЕЧНИ ТУШЕВИ

приознати су као најбољи производ и стекли су светски глас.

ГИНТЕР ВАГНЕР,
(GÜNTHER WAGNER)

Hannover und Wien Xll.

Купујте „Српски Школски Крем“.
Од укупног промета иде 5% ФОНДУ СВЕТОГ САВЕ за српске школе.

У много хиљада школа уведено је већ

Црно школско мастило од смесе за мастило.

Сасвим је без талога, плесни и отрова. На перету и у стаклету се не може кора ухватити. Како се раствори у хладној води одмах је за употребу. Разашиле се у пакетима за 5 литара, К 1-20, плаћеном поштарином разашиле се од 2 пакета на више. Као додатак пакету шиљу се пинчнице у црвеној, плавој, љубичастој, зеленој боји и за реформ-антрацен мастило за 1/8 литре по 20 фил.

Не тражи се плаћање ни унаточ ни унапред.

JOSEF SCHUSTER

Wien, V/2 Reinprechtsdorferstrasse 28.

Хиљадама признања и порудибинама на углед.

16-20

Смесу за мастило препоручује и управа овог листа, јер је чинила покушаје њоме.

СТОВАРИШТЕ

Фабрика намештаја Николе Дусинга

Ханска улица бр. 1. У НОВОМ САДУ, Телефон бр. 184.

до Сиротишта Марије Трандафил.

Препоручује своје велико богато и снабдевено стовариште намештаја, у разним израдама и јефтиним ценама.

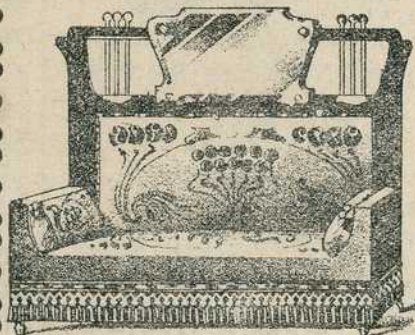
Велики избор простирача, завеса и ћебета.

Препоручујемо нашу новосуређену

РАДИОНИЦУ С МАШИНАМА

Солидна послуга!

Јефтине цене!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАЈВЕЋИ ИЗБОР КАЛЕНДАРА

има у књижари учитељског д. д.

„НАТОШЕВИЋ“ У НОВОМ САДУ.

За год. 1913. изашли су и разашли су се:

ВЕЛИКИ ОРАО са 70 врло лепих слика.

Цена К 1.—

ГОДИШЊАК најстарији велики српски календар са многим сликама.

Цена 70 фил.

Велики Србобран,

Херцег-Босански.

Цена 60 фил.

Мањи календари:
ПЛАНЕТАР * РУЖИЦА

Цена 40 фил.

Мали календари:
СРБИН, ОРЛИЋ, ЦРНОГОРАЦ, ХЕРЦЕГОВАЦ,
БОСАНАЦ, ДАЛМАТИНАЦ, СРЕМАЦ, ЛАСТА,
НОВОСАЂАНИН, БАЧВАНИН а 30 фил.

НАТОШЕВИЋ календар за џеп а 20 фил.

Календар на зид, са ликом Натошевића. Цена 40 фил.

Траже се поверљиви комисионари.
Препродавцима највећи рабат.

Одликвана
златном медаљом
за ревност
од Његова
Величанства
НИКОЛЕ I.
Краља и Госпо-
дара Црне Горе.

Одликвана
златном медаљом
за ревност
од Његова
Величанства
НИКОЛЕ I.
Краља и Госпо-
дара Црне Горе.

Прва творница искључиво свих срп. прав. цркв. утвари, певачких, соколских и свију других друштвених застава и барјака

Луке К. Алексијевића, Нови Сад.

Препоручује најновије ратне слике са Балкана у величини 32x42 см. и 40x50 см. — на артији у масним живим бојама колорисане као и аерохткарте на велико и на мало.

Препоручује срп. историјске слике као и све потребне црквене утвари.

На захтевање шаље ценовник бадава и франко.

Нарудбине се шаљу на адресу:

Luka K. Aleksijević, Novi Sad — Ujvidék — Hungaria.

ПОМАЖИТЕ ШКОЛЕ БУДИМСКЕ ЕПАРХИЈЕ.

„Српски Школски Крем“ једини српски крем за џипеле у Новом Саду.

„СРПСКИ ШКОЛСКИ КРЕМ“ 5% од промета.

фонду Св. Саве.

Част ми је српској поштрошачкој публици, а нарочито трговцима, учтиво до знања ставити, да сам решењем високославног Школског Савета у Ср. Карловцима под бројем Ш. С. 43/118 ех 1912. добио дозволу, да производим

„СРПСКИ ШКОЛСКИ КРЕМ“.

Од укупног промета — а не само од чисте добити дајем

5% фонду Св. Саве.

за припомаћ српским народним вероисповедним школама у Карловачкој Митрополији.

Како је „Српски Школски Крем“ најбољег квалитета, у елегантним кутијицама а уз то ванредно јефтин, то молим српску потрошачку публику да при куповању крема за џипеле захтева једино „Српски Школски Крем“, јер трошењем српског производа помажете и српске народне вероисповедне школе.

13—20

С одличним поштовањем **МАРКО ИЛИЋ,**
творничар „Срп. Шк. Крема“.

(Позовите се при наруџбини на „Шк. Гласник“.)

„Српски Школски Крем“ добија се у великим бољим партијама.

Дижите школе, деца Вас моле.